

KOMENTÁR K ČÍTANIU OVIDIA
KATARÍNA KARABOVÁ

TRNAVA 2022

INTERREG V-A
SLOVENSKÁ REPUBLIKA
ČESKÁ REPUBLIKA

EURÓPSKA ÚNIA
EURÓPSKY FOND
REGIONÁLNEHO ROZVOJA
SPOLOČNE BEZ HRANÍČ

Recenzenti:

doc. Mgr. Marcela Andoková, PhD.

Mgr. Mgr. Anabela Katreničová, Ph.D.

Neprešlo jazykovou úpravou.

© Mgr. Katarína Karabová, PhD.

© Katedra klasických jazykov FF TU v Trnave, 2022

ISBN 978-80-568-0492-6

Nový učebný text, ktorý vznikol v rámci riešenia projektu InterReg TVU-MU: „Inovácia obsahu vysokoškolského vzdelávania s prihliadnutím na najnovšie poznatky v oblasti výskumu základov európskej vzdelanosti a ich využitie v pedagogickom procese ako nástroj zvyšovania zamestnanosti v regiónoch“ (kód projektu 304011U620).

KOMENTÁR K ČÍTANIU OVIDIA

KATARÍNA KARBOVÁ

TRNAVA 2022

OBSAH

ÚVOD	9	7. KAPITOLA	57
		Metamorphoses VI, 146—312: Niobe	
		8. KAPITOLA	66
		Metamorphoses VIII, 183—235: Daidalus a Ikarus	
1. KAPITOLA	11	9. KAPITOLA	70
Život a dielo P. Ovidia Nasona – Daktylský hexameter – Osobitosti verša		Metamorphoses VIII, 611—720: Filémón a Baukis	
2. KAPITOLA	21	10. KAPITOLA	79
Metamorphoses I, 1—4: Prooemium Metamorphoses I, 5—68: Chaos Metamorphoses I, 69—88: Stvorenie človeka		Metamorphoses X, 1—85: Orfeus a Eurydike	
3. KAPITOLA	27	11. KAPITOLA	86
Metamorphoses I, 87—162: Štvoro ľudských vekov, Pád Gigantov		Metamorphoses X, 243—297: Pygmalion	
4. KAPITOLA	33	12. KAPITOLA	91
Metamorphoses I, 452—567: Apolón a Dafné		Metamorphoses XV, 176—236: Pytagorovo učenie o stálej zmene Metamorphoses XV, 871—879: Epilóg. Básnik o svojom diele	
5. KAPITOLA	41	EDIČNÁ POZNÁMKA	99
Metamorphoses II, 1—110: Faetón		PRAMENE – PREKLADY – ODPORÚČANÁ LITERATÚRA	100
6. KAPITOLA	48		
Metamorphoses IV, 55—166: Pyramus a Thisbe			

Úvod

V predpísanom diapazóne povinných predmetov bakalárskeho štúdia klasických jazykov nachádzame od druhého ročníka prekladové semináre. Ako prví sa zvyknú čítať prozaickí autori, predovšetkým C. Iulius Caesar a jeho Komentáre ku galskej vojne (*Commentarii ad bellum Gallicum*), C. Sallustius Crispus s dielom Katilínovo sprisahanie (*Catilinae coniuratio*), ale aj vybrané reči M. Tullia Cicerona (*Orationes in Catilinam, Orationes in Verrem* a i.). V treťom ročníku dostávajú priestor básnické zbierky, konkrétne Premena (*Metamorphoseon lib. XV*) P. Ovidia Nasona a hrdinský epos Aeneida (*Aeneis*) od P. Vergília Marona.

Dvojica komentárov k známym dielam dvoch výnimočných básnikov Augustovho veku má prispieť k ich lepšej percepcii a kladiť si za cieľ napomôcť študentom 3. ročníka bakalárskeho štúdia k dôslednejšiemu začítaniu sa do Ovidiových Metamorfóz a Vergíliovej Aeneidy. Texty sú vyberané nielen s prihliadnutím na vedomosti z normatívnej gramatiky latinčiny, ktorými študenti disponujú, ale aj na žánre jednotlivých diel, ich obsahovú obťažnosť a v neposlednom rade aj vzhľadom na metrické stvárnenie veršov, pričom obaja autori sú výbornými veršotepcami a ich verše využívajú len veľmi zriedka možné básnické licencie, teda odchýlky od jazykových pravidiel tvorby básní. Každý komentár disponuje úvodnou lekcii, kde sa študenti zoznámia s podrobnejšími informáciami o živote a spisbe daného autora, ako aj o samotnom diele, resp. dielach, ktoré sú súčasťou povinného penza. Okrem toho sa v prvej lekcii nachádza metrický úvod do daktylského hexametru a osobitosti veršovaných diel z 1. stor. pr. Kr. Ďalšie lekcie už pertraktujú vybrané časti z básnického diela daného autora, ktorých selekcia sa riadila predovšetkým ich

obsahom. V rámci jednotlivých lekcí sa nachádza vždy text vybraného úryvku, v prípade 2. lekcie vždy aj metrická ukážka. V spodnej časti strany sa nachádza bohatý poznámkový aparát, ktorý obsahuje komentáre gramatické, morfológické i syntaktické, obsahové, metrické, reálie antického sveta, mytologické vysvetlivky a pod. Jedným dychom treba dodať, že šírka komentára nijako neodváža študenta od nutného používania lexikografických príručiek, dostupných výkladov špecifík básní a rozmanitej odbornej literatúry.

Inovatívnym prvkom takto koncipovanej učebnice je najmä možnosť konfrontácie jednotlivých vysvetľovaných prvkov s ich použitím priamo v texte, čím študent získava návod na čítanie takpovediac *in medias res* a veľmi pohotovo dokáže reagovať na viaceré možné ťažkosti, ktoré básnický text zahŕňa. Nádejame sa, že aj vďaka rozmanitosti komentovaných javov by text mohol byť nápomocnou didaktickou pomôckou nielen pre študentov klasických jazykov, ale aj nadšencov latinskej básnickej spisby 1. stor. pr. Kr., ktorí disponujú vedomosťami z normatívnej gramatiky latinčiny.

autorka

1. KAPITOLA

ŽIVOT A DIELO P. OVIDIA NASONA

Údaje o živote tohto výnimočného veršotepca, ktorý vo veršoch nielen tvoril, ale aj rozprával, môžeme čerpať z jeho diela, konkrétne zo zbierky Žalospevy (*Tristia*). Narodil sa 20. marca 43 pr. Kr. v Sulmone. Otec ho pripravoval na verejnú dráhu, ktorú však básnik po dôkladných štúdiách v Ríme i Grécku odmietol. Jeho literárnu tvorbu je možné aj vzhľadom na životné osudy rozdeliť do troch období.

Obr. 1: P. Ovidius Naso

Do prvého obdobia (20 pr. Kr. — 2 po Kr.) spadá jeho elegická tvorba. V tomto čase vznikajú jeho zbierky Lásky (*Amores*), Listy heroín (*Heroides*), Pomôcky k pestovaniu ženskej krásy (*Medicamina faciei feminina*), Umenie milovať (*Ars amatoria*), Lieky na lásku (*Remedia amoris*). Ovidius je obľúbeným a uznávaným básnikom. V rokoch 2 — 8 po Kr. vzniká jeho najznámejšie a najrozsiahlejšie dielo, epická báseň Premeny (*Metamorphoses*)

a Kalendár (*Fasti*), ktorý zostal nedokončený.

Z pokojného a úspešného života vytrhlo Ovidia v roku 8 náhle rozhodnutie cisára Augusta, ktorým bol básnik vyhostený do Tomidy pri Čiernom mori. Čo bolo dôvodom takéhoto striktného

rozsudku, dnes už s istotou nevie nikto. Literárni vedci sa vyjadrujú o viacerých možnostiach, od zámienky, ktorú si Augustus mohol nájsť v erotike Ovidiových elégií, cez nešťastný omyl po niečo, čo sa Ovidius z Augustových kruhov nemal dozvedieť a i. Vyhnanstvo, tzv. *relegatio*, ktoré na rozdiel od tzv. *exsilium* neznamenal stratu majetku a občianstva, malo obrovský dopad na Ovidiovu spisovateľskú činnosť. Tretie obdobie (8—17 po Kr.) je charakteristické clivotou a bolesťou. Už po ceste do Tomidy začal pracovať na vyššie spomenutej zbierke Žalospevov. Väčšina elegických básní zo zbierky Listy z Pontu (*Epistulae ex Ponto*), adresovaná viacerým vplyvným osobám v Ríme, aby sa za básnika prihovorili, vyšla v roku 13, niektoré až po Ovidiovej smrti. Z tohto obdobia pochádza aj útočná báseň *Ibis*, didaktické básne o rybárstve s názvom *Halieutica*. Ovidius sa už do Ríma nikdy nevrátil a zomrel v roku 17 (18) v Tomide pri Čiernom mori.

S Ovidiovým brilantným básnickým nadaním sa spája príhoda, keď na otcovu výčitku, že namiesto štúdia skladá verše, náš básnik odpovedal dokonalým hexametrom: *Parce pater virgis iam nunquam carmina dicam*. (Odlož tú palicu, otec: už básní navždy sa zriekam!)

1. OBDOBIE OVIDIOVEJ TVORBY (20 PR. KR. — 2 PO KR.)

Hlavnou a jedinou témou básnickej zbierky plnej erotických motívov s názvom **Lásky** (*Amores*) je láska ku Corinne. Autor tu s hravou ľahkosťou podáva tradičné motívy ľúbostnej poézie.

Dielo **Listy heroín** (*Heroides*) predstavuje súbor 21 fiktívnych milostných listov, kde sa legendárne ženské postavy obracajú na svojich neprítomných mužov či milencov. Za všetky spomeňme listy Penelopy Odysseovi, Ariadny Theseovi, Briseidy Achilleovi a azda najznámejší list Héro Leandrovi.

Ďalšie básnické počiny z Ovidiovej ranej tvorby ako **Pomôcky k pestovaniu ženskej krásy** (*Medicamina faciei feminae*), **Umenie milovať** (*Ars amatoria*) a **Lieky proti láske** (*Remedia amoris*) sú milostné básne s didaktickým podtónom napísané v elegickom distichu na rozdiel od vtedajšieho úzu pre didaktickú poéziu, ktorý predpisoval daktylský hexameter.

2. OBDOBIE OVIDIOVEJ TVORBY (2 — 8 PO KR.)

Básnický kalendár **Fasti** venoval Ovidius cisárovi Augustovi. Toto ojedinelé dielo v rímskej literatúre malo mať pôvodne 12 kníh, avšak dielo zostalo nedokončené v rozsahu 6 kníh. Básnik v ňom venuje pozornosť jednotlivým dňom, o tých, na ktoré pripadal nejaký sviatok, píše obširnejšie, odkrýva pôvod sviatkov, vykresľuje slávnostné obrady a zvyky, popisuje chrámy aj iné stavby a uvádza tradície, ktoré sa k nim viažu. Podklady k tomuto dielu čerpal Ovidius z Propertiových aitiologických elégií a z Kallimachovej zbierky Aitia. Informácie čerpal z diela Varrona Reatina a Verria Flacca.

P. Ovidius Naso spojil do jedného veľkého epického celku viaceré drobné epyllia predstavujúce viac než 200 mytologických príbehov a zverejnil ho pod názvom **Premeny** (*Metamorphoses*). Na prvý pohľad neprehľadné dielo však disponuje rafinovanou štruktúrou. Niektorí literárni kritici hovoria o tzv. tetradickom modeli založenom na štyroch základných tematických okruhoch usporiadania básní. Podľa neho sa v kn. I — III nachádzajú báje o stvorení sveta a páde človeka, prepojené s milostnými aférami bohov a smrteľných žien, pričom ústredným je mýtus o Faethontovi. V kn. III — VI, 400 nachádzame príbehy s námetom o božej odplate v kontraste s ústredným motívom o Perseovi a Andromede; v kn. VI, 400 — XI sú vykreslené príbehy deštruktívnej vášne a perverznej lásky (Filomela, Prokné, Skylla) a napokon kn. XII — XV obsahujú mýty z trójskeho cyklu

a rímske legendy končiace apoteózou Caesara. Ovidius nadviazal na tvorbu viacerých helenistických autorov tzv. katalogických básní s didaktickým zameraním, jeho ambície boli však väčšie. Ich odraz nájdeme v úvodnom štvorverší v pojme *perpetuum carmen*, v ktorom je formulovaný básnikov zámer. Ovidiovo naratívne umenie, obratnosť vo veršovaní a obsahová rozmanitosť urobili nakoniec z *Premien* popri *Aeneide* jedno z najčítanejších diel staroveku. Obe sa stali školskými čítankami a ich autori sa považujú za klasikov staroveku.

3. OBDOBIE (8 — 18 PO KR.)

Žalospevy (*Tristia*), ktoré začal básnik písať ešte na strastiplnej ceste z Ríma do vyhnanstva. Hlavným námetom je smútok nad osudom, ktorý ho postihol, spomienky na lúčenie, predstavy o živote v Ríme či vykresľovanie neradostných pomerov v Tomide. Podobný obsah mali **Listy z Pontu** (*Epistulae ex Ponto*), kde je však možné badať umelecký úpadok básnika. Ako sám vyznáva, písaniu básní sa venuje najmä z dôvodu, aby sa venoval nejakej duševnej činnosti a udržoval spojenie s priateľmi v Ríme. Z tohto obdobia spomeňme ešte rozsiahlu elégiu útočného charakteru, ktorú Ovidius nazval **Ibis** podľa vtáka v staroveku považovaného za nečistého. Celá je namierená proti nemenovanému nepriateľovi, ktorý hanobil básnikovo meno a škodil mu.

DAKTYLSKÝ HEXAMETER

Daktylský hexameter $\text{—}\bar{\text{—}}$, $\text{—}\bar{\text{—}}$, $\text{—}\bar{\text{—}}$, $\text{—}\bar{\text{—}}$, $\text{—}\bar{\text{—}}$, $\text{—}\bar{\text{—}}$, $\text{—}\bar{\text{—}}$ radíme medzi daktylské verše. Je známy ako *versus heroicus*, herojský verš, typický pre rímsku epiku. Jeho zloženie tvorí šesť stôp, pričom namiesto daktylov môže byť na hociktorom mieste z prvých piatich stôp spondej. Ak sa v piatej stope nachádza spondej, ide o tzv. *versus spondiacus*. V takom prípade býva vo štvrtej stope nevyhnutne daktyl. S takýmto veršom sa častejšie stretávame u Grékov. U Rimanov je častý u Catulla.

V šiestej stope je buď spondej (—), alebo trochej (—) podľa pravidla, že v každom metre môže byť slabika indiferentná. Možnosť nahradenia daktylov spondejmi prináša veľkú variabilitu tvarov daktylského hexametra. S prihliadnutím na všetky možné variácie náhrad prostredníctvom spondejov, možných cézur a bukolskú dierézu dostaneme až 248 rôznych tvarov hexametra.

Verše zo samých daktylov sú charakteristické svojím rýchlym spádom a básnici ich zväčša umne používali na vyjadrenie rýchleho pohybu. Naopak spondejmi básnici verš úmyselne spomaľovali. V daktylskom verši sa však vždy musel nachádzať aspoň jeden daktyl. V tejto súvislosti nachádzame len jediný verš, kde je toto pravidlo porušené (Catullus 116,3 *qui te lenirem nobis, neu conarere*).

Medzi umeleckými básnickými prostriedkami, ktoré sa využívali v rámci daktylského hexametra na podčiarknutie či vzbudenie nejakej nálady, dominovala tzv. *aliterácia*, keď sa viaceré slová vo verši za sebou začínali tou istou literou.

Ak sa v daktylskom hexametri na poslednej stope nachádza namiesto spondeja (—) alebo trocheja (—) jamb alebo pyrrhichij, nazývame ho **versus clausus** (**kuľhavý**). Použil ho Lukianos v diele *Tragopodagra*, u Rimanov sme svedkom kuľhavého daktylského hexametra u Livia Andronika v tragédii *Ino*.

Ukážka daktylského hexametra u Ovidia *Metamorphoses*, I,
1—4:

In nova fert animus mutatas dicere formas
— ◡ ◡, — ◡ ◡, — —, — —, — ◡ ◡, — —
corpora; di, coeptis (nam vos mutastis et illas)
— ◡ ◡, — —, — —, — —, — ◡ ◡, — —
adspirate meis primaque ab origine mundi
— —, — ◡ ◡, — —, — ◡ ◡, — ◡ ◡, — —
ad mea perpetuum deducite tempora carmen!
— ◡ ◡, — ◡ ◡, — —, — ◡ ◡, — ◡ ◡, — ◡

ELEGICKÉ DISTICHON

Elegické distichon vyjadrovalo ucelenú myšlienku. Jeho súčasťou je daktylský hexameter a daktylský pentameter. Pôvodne sa elegické distichon využívalo v žalospevoch, neskôr v elegických veršoch, ktoré však už obsahovo nemali nič spoločné so žalospevmi. U Rimanov tento verš okrem Ovidia používali často vo svojich dielach Catullus, Tibullus, a Propertius.

OSOBITOSTI VERŠA

Rímska poézia sa vyvíjala pod vplyvom gréckych vzorov, ktorý sa prejavoval jednak v ráze básní, jednak preberali rímski básnici mnohé grécke jazykové zvláštnosti, tzv. grécizmy, medzi ktoré radíme špecifické grécke väzby a básnické obraty. Aj stvárnenie verša malo svoje špecifické prvky. Pre gréčtinu bol hexameter prirodzený, v latinčine si básnici museli zostavovať umelé skupiny slov a zavádzali rôzne novinky. Napríklad výraz *gratiās* —◡— je v hexametri

nepoužiteľné slovo, preto ho nahradzovali prostredníctvom výrazu *grates* (Ov, Met II, 152; III, 24); *impetū* – – bývalo nahradené pomocou *impete* (Ov, Met III, 79; VIII, 359); popri *periculum*, *oraculum* sa používali synkopované tvary *periclum*, *oraclum*, ktoré boli do verša vhodnejšie (Ov, Met XI, 447; XIII, 204).

Básnici často v slovách prebratých z gréčtiny zachovávali ich grécke koncovky:

I. deklinácia feminína

- nominatív na **-ē**: *Thisbē*, *Niobē*
- genitív na **-ēs**: *Persephonēs*
- akuzatív **-ēn**, **-ān**: *Alcyonēn*, *Andromedān*
- vokatív na **-ē**: *Alcyonē*
- ablatív na **-ē**: *Niobē ab illa*, *cum Cyllenē*

I. deklinácia maskulína

- nominatív na **-ās**, **-ēs**: *Boreās*, *Iliadēs*
- akuzatív **-ān**, **-ēn**: *Midān*, *Aeacidēn*
- vokatív na **-ā**, **-ē**: *Gelā*, *Philoctetē*
- ablatív na **-ā**, **-ē**: *victore Gygē*

II. deklinácia maskulína a feminína na -us

- nominatív na **-os** najmä pri zemepisných názvoch: *Epiros*, *Meleagros*
- akuzatív na **-on**: *Icelon*, *scorpion*, *Lesbon*

III. deklinácia

- genitív sg. na **-os**: *Ityos*, *Asopidos*
- akuzatív sg. na **-ā**: *aera*, *Tritona*, *Dorida*
- akuzatív sg. na **-in** pri substantívach na **-is**, ktoré v gréčtine nie sú oxytona: *Themis*
- nesigmatický vokatív sg.: *Iri*, *Atlā*, *Achillē*, *Ulixē*
- nominatív pl. na **-ēs**: *delphinēs*, *Belidēs*
- akuzatív pl. na **-ās**: *Phoenicās*, *Gigantās*, *Pleiadās*

Z metrických dôvodov dávali básnici prednosť tvarom:

- v G. pl. II. deklinácie na **-ŭm**: *superum* (superorum), *deum* (deorum), *Graium* (= Graiorum)
- G. pl. adjektív a participií III. deklinácie bol zakončený na **-um** (popri -ium): *caelestum*, *silentum*, *precantum*, ale aj *mensum*
- tvary na **-īus** majú koncovku **-īus**: *alterius*, *illius*
- popri *quibus* sa používa *quīs*
- používajú sa synkopované tvary: *ararat* = *araverat*, *optaris* = *optaveris*, *mutasse* = *mutavisse*
- podobne je ind. pf. zakončený na **-ēre** namiesto **-ērunt**: *do-luēre*
- podobne skrátené tvary *mollibat* (namiesto *molliebat*), *ambibat* (namiesto *ambiebat*)
- v pasíve sa vyskytuje často **-re** popri **-ris**: *spectabere* = *spectaberis*, *sequerēre* = *sequerēris*

Taktiež sa v básnických dielach stretávame s nasledujúcimi postupmi:

- úspora (výpustka) slovesa *esse* v rôznych tvaroch: *quod rapta (est)*; *quae luctu causa (sit)*; *nulla, quid utile (sit)*
- pri substantívach, ktoré majú zmysel množného čísla, býva často prísudok v pluráli: *pars probant*; *vicinia nulla premebant*
- adjektíva, ktoré označujú miesto a čas, počet a poradie, spôsob, a zvlášť adjektíva, ktoré vyjadrujú duševný stav, sa často kladú ako doplnok, pričom ich prekladáme príslovkou alebo predložkovým pádom: *Ceres prima dedit leges* – najskôr dala Ceres zákony; *sublimis se attolit in auras* – do výšky k hviezdám sa vzniesol
- básnici často používajú singulár namiesto plurálu: *lacrimam daret*
- ale aj plurál namiesto singuláru: *Palatia caeli* namiesto *Palatium caeli*

Básnický plurál nájdeme pri výrazoch znamenajúcich:

- látku a hmotu (*mella, tura, venena*)
- rastliny a plody (*farra, hederæ*)
- vodstvá (*aequora, flumina*)
- telo a jeho časti (*colla, corpora, pectora, terga*)
- náradie, nástroje, oblečenie (*iuga, sceptræ, vestres*)
- miesta a miestnosti (*arae, atria*)
- vlastné mená (*Capitolia, Palatia, Pergama*)
- časové okolnosti (*convivia, funera, tempora*)
- aj iné konkrétne substantíva (*carmina, munera, praemia*)
- abstraktné substantíva (*animi, gaudia, silentia*)

Naopak, pomnožné substantíva bývajú u básnikov v singulari, napr. *tibia*. Ide o tzv. básnický singular.

Príslovkové určenie na otázku *kam?* býva u básnikov často vyjadrené bezpredložkovým akuzatívom: *Italiam* namiesto *in Italiam*.

Pôvodca trpného deja býva často vyjadrený datívom pôvodovým, pri slovesách pohybu býva často uvedený cieľ, ku ktorému sa smeruje, vyjadrený datívom: *lux praecipitabatur aquis*.

Príslovkové určenie miesta na otázku *kde?* býva vyjadrené bezpredložkovým ablatívom: *verba aere ligabantur*. Príslovkové určenie miesta na otázku *odkiaľ?* býva vyjadrené bezpredložkovým ablatívom: *patria expellere; vita excedere*.

Predložky bývajú často kladené až za slovo. V niektorých prípadoch sa stretáme aj s predložkou stojacou za zámenom, na ktoré sa viaže: *hunc circa; quas inter*.

Základné číslovky sú často rozdelené alebo sa nahrádzajú podielovými a násobnými číslovkami: *perque quater denos itur in illa gradus; ter centum Fabii ter cecidere duo*.

Básnici často využívali tvary infinitívu, čo sa vyvinulo jednak pod vplyvom infinitívu v gréčtine, jednak väčšou poddajnosťou takýchto väzieb vo verši: *hortatur sequi; quae (arma) ferre laboro*.

Ablatív gerundia vo význame spôsobovom sa u básnikov často kladie vo význame part. prézenta akt.: *nomine quemque vocando exhortatur equos; omnia lustrat eundo.*

Spojka *quamvis* sa u básnikov často spája s indikatívom: *quamvis tardus eras et te tua plaustra tenebant; quamvis aberat.*

2. KAPITOLA

METAMORPHOSES PROOEMIUM, 1 — 4

In nova fert animus mutatas dicere formas
— ◡ ◡, — ◡ ◡, — —, — —, — ◡ ◡, — —
corpora; di, coeptis (nam vos mutastis et illas)
— ◡ ◡, — —, — —, — —, — ◡ ◡, — —
adspirate meis primaque ab origine mundi
— —, — ◡ ◡, — —, — ◡ ◡, — ◡ ◡, — —
ad mea perpetuum deducite tempora carmen!
— ◡ ◡, — ◡ ◡, — —, — ◡ ◡, — ◡ ◡, — ◡

Úvodné štvorveršie (*prooemium*) obsahuje hneď niekoľko miest, ktoré je potrebné si všimnúť a bližšie rozobrať. V prvej vete básnik oznamuje čitateľovi svoj epický zámer a vzápätí žiada bohov, aby mu boli nápomocní v tom, čo si zaumienil. Jadrom celého štvorveršia je spojenie *perpetuum carmen*, ktorým je sformulovaný základný princíp Ovidiovho básnického zámeru. Výraz *perpetuum* naznačuje kontinuálnosť rozprávania od stvorenia sveta až po historickú súčasnosť. Úvodu *Metamorfóz* zodpovedá na konci XV. knihy epilóg v. 871 nn.

Počiatok sveta (v. 5 n.) je opísaný podľa stoických predstáv. Empedokles ako prvý prišiel s myšlienkou, že svet vznikol zo štyroch prvkov (živlov): zem, voda, vzduch, oheň, pričom namiesto ohňa býva uvádzaný aj éter, tzn. čistý, rozpálený vzduch, ktorý sa vznáša nad hustým a nečistým ovzduším zeme ako nebeská klenba. Na začiatku boli tieto živly zmiešané v neusporiadanej zmesi.

1—4 nova – spoj s *corpora*; **fert animus** – zoraď *animus fert* (sc. *me*) *dicere formas mutatas in nova corpora*; **dicere** – prelož: ospievať; **mutatas formas** = preklad gr. μεταμορφώσεις, premeny; **coeptis** – subst., básnický plurál; **mutastis** = *mutavistis*; **prima(que)** ... **origine** – pleonazmus; **ad** = *usque ad*; **deducite** – v zmysle privedte úspešne do cieľa; **perpetuum carmen** – pozri 1. lekcia

METAMORPHOSES I, 5 — 68

CHAOS

Ante mare et terras et quod tegit omnia caelum 5
unus erat toto naturae vultus in orbe,
quem dixere chaos: rudis indigestaque moles
nec quicquam nisi pondus iners congestaque eodem
non bene iunctarum discordia semina rerum.
Nullus adhuc mundo praebebat lumina Titan, 10
nec nova crescendo reparabat cornua Phoebe,
nec circumfuso pendebat in aere tellus
ponderibus librata suis, nec brachia longo
margine terrarum porrexerat Amphitrite;
utque erat et tellus illic et pontus et aer, 15
sic erat instabilis tellus, innabilis unda,
lucis egens aer; nulli sua forma manebat,
obstabatque aliis aliud, quia corpore in uno
frigida pugnabant calidis, umentia siccis,
mollia cum duris, sine pondere, habentia pondus. 20

5—9 **dixere** = *dixerunt*; **chaos** – odvodené od gréc. výrazu χαίρειν – zívateľ; prenes. prázdny otvorený priestor

10—20 **Titan** = *Sol*, syn Titana Hyperiona, boh Slnka; **Phoebe** = *Selene*, dcéra Titana Hyperiona a *They*, Heliova a *Eoina* sestra, bohyňa mesiaca; **Amphitrite** – *Nereovna* (*Nereova* dcéra), *Poseidonova* manželka a spoluvládkyňa nad všetkým vodstvom; **Titan**, **Phoebe**, **Amphitrite** – sc. Slnko, Mesiak, more; **ponderibus ... suis** – Abl. odluky v závislosti od *librata*; **porrexerat** – ind. plsopf. od slovesa *porrigō*; **utque (erat) ... sic** – vedl. veta prirovnávacia indikatívna; **nulli** = *nulli reii*; **sine pondere** – predl. spojenie bolo použité namiesto adjektíva alebo participia

Hanc deus et melior litem natura diremit.
 Nam caelo terras et terris abscidit undas
 et liquidum spisso secrevit ab aere caelum.
 Quae postquam evolvit caecoque exemit acervo,
 dissociata locis concordi pace ligavit: 25
 Ignea convexi vis et sine pondere caeli
 emicuit summaque locum sibi fecit in arce;
 proximus est aer illi levitate locoque;
 densior his tellus elementaque grandia traxit
 et pressa est gravitate sua; circumfluit umor 30
 ultima possedit solidumque coercuit orbem.
 Sic ubi dispositam quisquis fuit ille deorum⁵
 congeriem secuit sectamque in membra coegit,
 principio terram, ne non aequalis ab omni
 parte foret, magni speciem glomeravit in orbis. 35
 Tum freta diffundi rapidisque tumescere ventis
 iussit et ambitae circumdare litora terrae;
 addidit et fontes et stagna immensa lacusque
 fluminaque obliquis cinxit declivia ripis,
 quae, diversa locis, partim sorbentur ab ipsa, 40
 in mare perveniunt partim campoque recepta
 liberioris aquae pro ripis litora pulsant.

21 – 31 nasleduje rozdelenie chaosu (*semina rerum*, v. 9); **liquidum caelum** – sc. *aether*; **postquam evolvit** – metr. post-quam e-vol-vit (tzv. *elisio*); **summa(que)** ... **in arce** – prelož: na najvyššej výšine; **levitate loco(que)** – Abl. príčiny; **his** – Abl. komparatívny v závislosti od *densior*; **pressa est** – metr. pres-sast (tzv. *elisio inversa*); **possedit** – ind. perf. od slovesa *possideō*

32 – 42 **foret** = *esset*, konj. imperf. použitý vo vedľ. vete účelovej; **freta diffundi** ... **iussit** – väzba AcI, podobne *tumescere ventis iussit a circumdare litora*; **diffundi** – inf. prés. pas. – **ab ipsa** – erg. *terrā*

Iussit et extendi campos, subsidere valles,
 fronde tegi silvas, lapidosos surgere montes,
 utque duae dextra caelum totidemque sinistra 45
 parte secant zonae, quinta est ardentior illis,
 sic onus inclusum numero distinxit eodem
 cura dei, totidemque plagae tellure premuntur.
 Quarum quae media est, non est habitabilis aestu;
 nix tegit alta duas; totidem inter utramque locavit 50
 temperiemque dedit mixta cum frigore flamma.
 Inminet his aer, qui, quanto est pondere terrae
 pondus aquae levius, tanto est onerosior igni.
 Illic et nebulas, illic consistere nubes
 iussit et humanas motura tonitrua mentes 55
 et cum fulminibus facientes fulgura ventos.

43—56 iussit et extendi campos, subsidere valles – väzba AcI; **extendi** – inf. prez. pas.; **dextra caelum totidemque sinistra** – sc. na sever a na juh od svetového rovníka; **zonae** – sc. klimatické pásma; **illis** – Abl. porovnávací vzhľadom na komparatív *ardentior*; **distinxit** – ind perf. akt. od slovesa *distinguō*; **cura dei** – parafráza na božiu prozreteľnosť, ktorá riadi svet podľa stocickej filozofie; **aestu** – Abl. príčiny; **pondere** – Abl. prirovnáci; **quanto est** – metr. quan-tost (tzv. *elisia inversa*); **consistere nubes iussit** – väzba AcI

METAMORPHOSES I, 69 — 88

STVORENIE ČLOVEKA

Vix ita limitibus dissaepserat omnia certis,
cum, quae pressa diu fuerant caligine caeca, 70
sidera coeperunt toto effervescere caelo;
neu regio foret ulla suis animalibus orba,
astra tenent caeleste solum formaeque deorum,
cesserunt nitidis habitandae piscibus undae,
terra feras cepit, volucres agitabilis aer. 75
Sanctius his animal mentisque capacius altae
deerat adhuc et quod dominari in cetera posset:
natus homo est, sive hunc divino semine fecit
ille opifex rerum, mundi melioris origo,
sive recens tellus seductaque nuper ab alto 80
aethere cognati retinebat semina caeli.

69—75 **neu** = *neve* (*et ne*); **regio** - **animalibus** (**orba**) - Abl. odluky; **caeleste solum** = *caelum*; **habitandae** - prelož: na bývanie

76—81 **his** - Abl. komp.; (**mentisque**) **capacius** - s Gen.; **deerat** - metricky synizesis; **et quod ... posset** - vedl. veta vzťažná účinková; **cetera** - sc. *animalia*; **divino semine** - Abl. viažuci sa k *facere*, zvyčajne s predl. *ex* alebo *de*; **seducta(que)** = *separata*

Quam satus Iapeto, mixtam pluvialibus undis,
finxit in effigiem moderantum cuncta deorum,
pronaque cum spectent animalia cetera terram,
os homini sublime dedit caelumque videre
iussit et erectos ad sidera tollere vultus:
sic, modo quae fuerat rudis et sine imagine, tellus
induit ignotas hominum conversa figuras.

85

82—88 **quam** - sc. *tellurem*; **satus Iapeto** = Abl. pôvodu, *filius Iapeti*, Prometheus; **satus** = *natus*; **pluvialibus undis** - Dat. k *mixtam*; **moderantum** = *moderantium*; **cuncta** - predmet k *moderantum*; **pronaque ... terram** - v poradí: *et, cum (adversativum) cetera animalia prona terram spectent*; **cum** - *cum adversativum*; **dedit** - podmetom je Prometheus; **iussit** - myslenným predmetom *hominem*; **erectos** - prolept. použitie participia; **vultus** - básn. plurál

3. KAPITOLA

METAMORPHOSES I, 87 — 162

ŠTVORO ĽUDSKÝCH VEKOV. PÁD GIGANTOV

Aurea prima sata est aetas, quae vindice nullo,
sponte sua, sine lege fidem rectumque colebat.
Poena metusque aberant, nec verba minantia fixo
aere legebantur, nec supplex turba timebat
iudicis ora sui, sed erant sine vindice tuti.

90

Predstava štyroch vekoch ľudstva sa sformovala postupne. Vychádza pritom zo zvyku človeka vnímať „staré časy“ ako dobré („staré zlaté časy“) a pristupovať k budúcnosti, ktorá prináša nové netušené obzory, s istým odstupom. S obrazom raja sa stretávame takmer v každej kultúre. Grécky básnik Hesiodos rozoznáva päť ľudských vekov: zlatý, strieborný, medený, vek héroov a železný vek, v ktorom žije, pričom veľmi pravdepodobne vychádzal z gréckych rozprávok a starších epických básní. Arátos, ktorý pôsobil v Aténach a podrobne poznal učenie stoika Zenóna, rozoznával tri ľudské veky (zlatý, strieborný a medený) a rímski básnici pred Ovidiom, Vergiliom a Tibulom ospevovali len Saturnov vek. Ovidius si zobral pre svoj obraz niektoré momenty od svojich rímskych predchodcov, ale aj od ich gréckych vzorov.

89—93 aurea ... aetas – sc. zlatý vek; **prima** – predikatívne; **sata est** = *orta est*, metr. sa-tast (tzv. *elysio inversa*); **vindice nullo** – Abl. absolútny; **rectum(que)** – substantívne; **fixo aere** – metonym. na kovových tabuliach, kde sa spravidla vyrývali zákony a následne sa zverejňovali; **ora** – básn. plurál; **erant** = sc. *vivebant*, **sine vindice** – vysvetlenie: ešte nejstvovalo súdnictvo

Nondum caesa suis, peregrinum ut viseret orbem,
 montibus in liquidas pinus descenderat undas, 95
 nullaque mortales praeter sua litora norant;
 nondum praecipites cingebant oppida fossae;
 non tuba directi, non aeris cornua flexi,
 non galeae, non ensis erat: sine militis usu
 mollia securae peragebant otia gentes. 100

Ipsa quoque immunis rastroque intacta nec ullis
 saucia vomeribus per se dabat omnia tellus,
 contentique cibus nullo cogente creatis
 arbuteos fetus montanaque fraga legebant
 cornaque et in duris haerentia mora rubetis 105
 et quae deciderant patula Iovis arbore glandes.

94 – 100 nondum ... nondum – anafora; **nondum caesa suis ... montibus** – zoraď: *Nondum pinus caesa descenderat suis montibus*; **caesa** – erg. *pinus*, kolektívny singulár; vysvetlenie: lode sa stavali z borovicového dreva; **montibus ... (descenderat)** – Abl. odluky; **praeter sua** – sc. *litora*; **norant** = *noverant*, vysvetlenie: ešte nejestvovala námorná plavba; **non ... flexi** – zoraď: *non (erg. erant) tuba directi, non cornua flexi aeris*; **(tuba) directi aeris** – Gen. vlastnosti, doslovne: poľnica rovného kovu, kovová poľnica, ktorou sa na veliteľov príkaz dávalo znamenie k útoku alebo k ustúpeniu; **militis** – kolektívny singulár; **sine militis usu** – vysvetlenie: ešte nejestvovalo vojenstvo; **securae** – predikatívne

101 – 106 Ipsa quoque ... tellus – subst. očakávané od začiatku vety je až v jej úplnom závere, veršový presah; **immunis** – sc. *tellus*; **saucia** – metaforicky, ako-by radlica zraňovala zem; **per se** – prelož: slobodne, dobrovoľne; **(contentisque) cibus** – Abl. inštrumentálny; **nullo cogente** – Abl. absolútny; **arbuteos** – básn. použité adjektívum namiesto Gen. substantíva; **arbuteos fetus** – prelož: planikové plody, planika je subtropický ker rodu *Arbutus* s kožovitými listami, so sladkými múčnatými bobuľami, v súčasnosti používanými ako druhoradé ovocie; **(deciderant Iovis) arbore** – Abl. odluky, vysvetlenie: jeden druh dubu na juhu Európy má jedlé plody; vysvetlenie v. 101-106: ešte nejestvovalo poľnohospodárstvo

Ver erat aeternum, placidique tepentibus auris
 mulcebant zephyri natos sine semine flores;
 mox etiam fruges tellus inarata ferebat,
 nec renovatus ager gravidis canebat aristis; 110
 flumina iam lactis, iam flumina nectaris ibant,
 flavaque de viridi stillabant ilice mella.
 Postquam Saturno tenebrosa in Tartara misso
 sub Iove mundus erat, subiit argentea proles,
 auro deterior, fulvo pretiosior aere. 115
 Iuppiter antiqui contraxit tempora veris
 perque hiemes aestusque et inaequalis autumnos
 et breve ver spatiis exegit quattuor annum.
 Tum primum siccis aer fervoribus ustus
 canduit, et ventis glacies adstricta pependit; 120

107—112 zephyri – sc. *Zephyrus*, Zefyr, mierny západný vietor, tu myslený ako jarný vetrík; **nec renovatus** = *et non renovatus*; **iam ... iam** – prelož: tu ... tu; (**flumina**) **nectaris** – Gen. vlastnosti, tu ako najsladšie víno, inak bol nektár nápojom bohov; **mella** – básn. plurál, vysvetlenie: pod medom si vtedajší ľudia predstavovali rosu, ktorá počas zlatého veku často stekala z lístia a kmeňov stromov

113—120 postquam – s ind. imperfekta naznačuje trvanie deja, prelož: odkedy; **Saturno misso** – Abl. absolútny; **Saturno** – Saturnus bol staroitalský boh roľníctva, neskôr stotožňovaný s gréc. Kronom, ktorý bol Jovom zvrhnutý do Tartaru; **Tartara** – básn. plurál, Tartar bol časťou podsvetia, kde hriešnici pykali za svoje tresty, niekedy myslené aj ako celé podsvetie; **auro (deterior)** – Abl. prirovnávací; **auro** = *aurea* (sc. *prole*); **fulvo (pretiosior) aere** – Abl. prirovnávací; **aere** = *aënea prole*; **v. 117** – metr., ak sa v daktylskom hexametri vyskytne na piatej stope spondej (tzv. *versus spondiacus*), automaticky na štvrtej stope býva daktyl, v tomto prípade je však spondej aj na štvrtej stope, ide o jediný doložený prípad u Ovidia; **inaequalis** = *inaequales*; **ventis** – Abl. inštrumentálny k *adstricta*

tum primum subiere domos; domus antra fuerunt¹⁵
et densi frutices et vinctae cortice virgae.
Semina tum primum longis Cerealia sulcis
obruta sunt, pressique iugo gemuere iuveni. 125
Tertia post illam successit aenea proles,
saevior ingeniis et ad horrida promptior arma,
non scelerata tamen; de duro est ultima ferro.
Protinus inrupit venae peioris in aevum
omne nefas: fugere pudor verumque fidesque;
in quorum subiere locum fraudesque dolusque 130
insidiaeque et vis et amor sceleratus habendi.
Vela dabant ventis nec adhuc bene noverat illos
navita, quaeque prius steterant in montibus altis,
fluctibus ignotis insultavere carinae,
communemque prius ceu lumina solis et auras 135
cautus humum longo signavit limite mensor.

121—127 subiere = *subierunt*; **vinctae (cortice) virgae** – básn. aliterácia, ktorú Ovidius nepoužíva **Cerealia** – erg. *semen Cereale*, Cererino semienko = obilné zrno; **gemuere** = *gemuerunt*; **tertia** – predikatívne; **ingeniis** = *moribus*, Abl. vzťahu; **ad ... promptior arma**: zoraď: *promptior ad arma*, *promptus*: pohotový, prelož: rýchlejšie sa chopiac zbrane; **ultima** – sc. *proles*

128—136 venae – rozumej: kovové žily, atributívny Gen. vlastnosti k *aevum*; **fugere** = *fugerunt*; **(verum)que (fides)que** – u básnikov často býva *-que* použité namiesto *et ... et*; **subiere** = *subierunt*; **(amor) ... habendi** – Gen. objektový; **vela dabat** – podmetom je *navita* (v. 133); **ventis** – Dat.; **illos** – erg. *ventos*; **navita** – básn. tvar slova *nauta*; **quaeque** = *et*, odkaz na *carinae*; **insultavere** = *insultaverunt*; **carinae** – synekdocha: loď, *carina* – orechová škrupinka; **communemque ... mensor** – zoraď: *et cautus mensor humum prius communem ceu lumina solis et auras longo limite signavit*; **cautus** – predikatívne; vysvetlenie: vzniklo súkromné vlastníctvo

Nec tantum segetes alimentaque debita dives
 poscebatur humus, sed itum est in viscera terrae,
 quasque recondiderat Stygiisque admoverat umbris,
 effodiuntur opes, inritamenta malorum. 140

Iamque nocens ferrum ferroque nocentius aurum
 prodierat, prodit bellum, quod pugnat utroque,
 sanguineaque manu crepitantia concutit arma.

Vivitur ex rapto: non hospes ab hospite tutus,
 non socer a genero, fratrum quoque gratia rara est; 145
 inminet exitio vir coniugis, illa mariti,
 lurida terribiles miscent aconita novercae,
 filius ante diem patrios inquirit in annos:
 victa iacet pietas, et virgo caede madentis
 ultima caelestum terras Astrae reliquit. 150

137—143 segetes alimentaque ... poscebatur humus – sloveso *poscere* má väzbu dvojakého akuzatívu (vecného a osobného), v pasíve sa mení osobný akuzatív na nominatív; **itum est** – prelož: išlo sa, vzniklo sa/ľudia sa dostali; **quasque** = *et, quas k opes*, zoraď: *et effodiuntur opes, quas recondiderat (terra) et admoverat Stygiis umbris*; **recondiderat, admoverat** – podmetom je *terra*; **Stygiisque ... umbris** – hyperbolicky opis ríše tieňov, kam sa až človek vydal za pokladmi, rozumej: podsvetie, cez ktoré preteká rieka Styx; (**inritamenta**) **malorum** – apozične *k opes*, Gen. objektový; **ferroque (nocentius)** – Abl. prirovnávací; **utroque** – sc. *ferro et auro*, Abl. inštrumentálny; **concutit** – podmetom je *bellum*, **v. 141—143** – metricky: verše zo samých daktylov (v. *dactylicus*), čím básnik dosiahol cielený rytmus, ktorým priblížil prudkosť a rýchlosť boja

144—150 vivitur – neosobne; **inminet ... coniugis** – zoraď: *vir inminet exitio* (Dat.) *coniugis*; **illa** – erg. *uxor*; **mariti** – sc. *exitio inminet*; **ante diem** = *ante tempus*; **patrios (annos)** = *patris*, adjektívum bolo použité namiesto Gen. substantíva; **pietas** – v morálnom zmysle starorímskej cnosti; **et ... reliquit** – zoraď: *et Virgo Astrae ultima caelestum terras caede madentes reliquit*; **Astrae** – lat. *Iustitia*, dcéra Titana Astrae; **ultima** – predikatívne; **caelestum** = *caelestium*; **caede** – Abl. inštrumentálny

Neve foret terris securior arduus aether,
 adfectasse ferunt regnum caeleste gigantas
 altaque congestos struxisse ad sidera montis.
 Tum pater omnipotens misso perfregit Olympum
 fulmine et excussit subiecto Pelion Ossae. 155
 Obruta mole sua cum corpora dira iacerent,
 perfusam multo natorum sanguine Terram
 immaduuisse ferunt calidumque animasse cruorem
 et, ne nulla suae stirpis monimenta manerent,
 in faciem vertisse hominum; sed et illa propago 160
 contemptrix superum saevaeque avidissima caedis
 et violenta fuit: scires e sanguine natos.

151—155 neve = *et, ne*; **foret** = *esset*, konj. imperf. vo vedl. vete účelovej; **ferunt** - prelož: vraj, rozpráva sa, nasleduje väzba AcI; **Gigantas** - Ak. pl. gréckeho substantíva *Gigas*; **pater omnipotens** = *Juppiter*; **excussit ... (Ossae)** - s Dat., v próze by bolo predložkové spojenie s *ex* alebo *de*; **Ossae** - vrch v Tesálii, južne od rieky Peneios; **Pelion** - Ak. sg. gréckeho substantíva *Pelion*, pohorie na tesálskom polostrove

156—162 perfusam ... hominum - AcI v závislosti od *ferunt*; **natorum** - subst., Giganti sú potomkami Zeme; **animasse** = *animavisse*; **ne nulla** - tzv. lito-tes (rétorická al. štylistická figúra zmierňujúca určitý výraz použitím záporu al. dvojitého záporu); **stirpis (monimenta)** - Gen. objektový; **vertisse** - predmetom je *cruorem*; **propago** = *proles*; **superum** = *superorum*; **avidissima (caedis)** - s Gen.; **scires** - konj. imperf., potenciálny konjunktív pre minulosť; **natos** - erg. *eos esse*

4. KAPITOLA

METAMORPHOSES I, 452—567

APOLLÓN A DAFNÉ

Primus amor Phoebi Daphne Peneia, quem non
fors ignara dedit, sed saeva Cupidinis ira,
Delius hunc nuper, victa serpente superbus,
viderat adducto flectentem cornua nervo.
„Quidque tibi, lascive puer, cum fortibus armis?“

455

Rozprávanie začína jemnou potýčkou medzi Apolónom a Kupidom. Apolón sa bohovi lásky vysmieval, že je lepším strelcom než on, a tak Kupidó Apolóna zasiahne šípmom, ktorý vzbudzuje lásku, nymfu Dafné však trať šípmom s opačným účinkom. Nymfa Apolónovo dvorenie neopätovala a stále mu unikala. Priala si radšej smrť, ako by sa mala stať jeho milenkou, a tak požiadala svojho otca riečneho boha Péneia o pomoc. Chcela sa premeniť na niečo nepríťažlivé. Otec jej prianiu vyhovel, a keď Apolón Dafné opäť prenasledoval a zdalo sa, že ju už-už chytí, zmenil ju na vavrínový strom. Jej telo sa pokrylo zvráskavenou kôrou, ruky sa premenili na konáre a vlasy na listy. Vavrínový strom, z ktorého si Apolón potom uvil veniec na hlavu, bol v antickom svete považovaný za posvätnú rastlinu. Vencami z jeho listov sa ozdobovali olympijskí víťazi, rovnako ako sa nimi v starovekom Ríme dekorovali cisári či vojvodcovia, vracajúci sa z víťazných bojov.

452—460 Phoebi - Apolónova prezývka; **Peneia** - patronymikon, dcéra Péneia, boha pomenovaného po rieke v Tesálii; **Cupidinis** - *Cupido*, meno pre boha lásky Amora; **Delius** - Apolónov prívlastok podľa ostrova Delos, ktorý bol jeho rodiskom; **serpente (superbus)** - Abl. príčiny, *serpens* je tu femininum; **cornua** = *arcum*; **(quid)que ... dixerat** = *et dixerat*; **nostros** = *meos*, tzv. *pluralis maiestatis*; podobne **possumus** = *possum*; **prementem** - vzťahuje sa na *Pythona*; **Pythona** - Ak. gréckeho substantíva *Python*, Pytón - drak, ktorý sídlil pri Parnase a ktorého zabil Apolón

Dixerat: „Ista decent umeros gestamina nostros,
qui dare certa ferae, dare vulnera possumus hosti,
qui modo pestifero tot iugera ventre prementem
stravimus innumeris tumidum Pythona sagittis. 460
Tu face nescio quos esto contentus amores
inritare tua, nec laudes adsere nostras!“
Filius huic Veneris: „Figat tuus omnia, Phoebe,
te meus arcus“, ait, „quantoque animalia cedunt
cuncta deo, tanto minor est tua gloria nostra.“ 465
Dixit et eliso percussis aere pennis
Inpiger umbrosa Parnasi constitit arce
eque sagittifera prompsit duo tela pharetra
diversorum operum: fugat hoc, facit illud amorem;
quod facit, auratum est et cuspide fulget acuta, 470
quod fugat, obtusum est et habet sub harundine plumbum.

461—465 face - sc. *fax, cis, f.*; **esto (contentus)** - imperatív II.; **nostras** = *meas*; **filius ... Veneris** - erg. *Cupido*; **figat** = *transfigat* (básn. prvok tzv. *verbum simplex pro composito*), konj. koncesívny; **tuus** - erg. *arcus* (v. 464); **te ... arcus** - erg. *figet*; **nostra** - erg. *laude*, Abl. prirovnávací

466—471 inpiger - predikatívne; **arce** = *in arce*; **pharetra** - Abl.; **diversorum operum** - Gen. vlastnosti v závislosti od *tela* (v. 468); **hoc, illud** - erg. *tellum*; **obtusum** - pozri *obtundere*; **sub** = *in*; **harundine** = *sagitta*

Hoc deus in nympha Peneide fixit, at illo
laesit Apollineas traiecta per ossa medullas;
protinus alter amat, fugit altera nomen amantis
silvarum latebris captivarumque ferarum 475
exuviis gaudens innuptaeque aemula Phoebes:
vitta coercebat positos sine lege capillos.
Multi illam petiere, illa aversata petentes
inpatiens expersque viri nemora avia lustrat
nec, quid Hymen, quid Amor, quid sint conubia curat. 480
Saepe pater dixit: „Generum mihi, filia, debes,“
saepe pater dixit: „Debes mihi, nata, nepotes.“
Illa velut crimen taedas exosa iugales
pulchra verecundo suffuderat ora rubore
inque patris blandis haerens cervice lacertis 485
„Da mihi perpetua, genitor carissime,“ dixit,
„virginitate frui! Dedit hoc pater ante Dianae.“

472—480 Peneide - Abl. od *Peneïs, idis, f.* = *Peneïa* (v. 452); **illo** - Abl. inštrumentálny; **Apollineas** = *Apollinis*, básn. použité adjektívum namiesto Gen. privlastňovacieho; (**nomen**) **amantis** - Gen. vysvetľovací; **latebris, exuviis (gaudens)** - Abl. príčiny; **Phoebes** - Gen. gréck. substantíva *Phoebe*, lat. *Diana*, Apolónova sestra; **petiere** = *petierunt*; **petentes** - substantívne part.; (**inpatiens expersque**) **viri** - Gen., podobne pri adj. *plenus*; **nec ... curat** - prelož: nestará sa; **quid ... conubia** - nepriama otázka vzhľadom na výraz *curat*; **conubia** - básn. plurál

481—487 nata - subst.; **taedas ... iugales** - metonymicky; (**taedas**) **exosa** - s Ak.; **ora** - básn. plurál; **genitor** = *pater*

Ille quidem obsequitur, sed te decor iste quod optas
 esse vetat, votoque tuo tua forma repugnat:
 Phoebus amat visaeque cupit conubia Daphnes, 490
 quodque cupit, sperat, suaque illum oracula fallunt,
 utque leves stipulae demptis adolentur aristas,
 ut facibus saepes ardent, quas forte viator
 vel nimis admovit vel iam sub luce reliquit,
 sic deus in flammam abiit, sic pectore toto 495
 uritur et sterilem sperando nutrit amorem.

488—496 sed ... repugnat - básnik oslovuje Dafné, tzv. apostrofa; **quod optas** - erg. esse; **visae(que)** - významovo spojiť s vedľaj. vetou; **conubia** - básn. plurál; **Daphnes** - Gen. gréc. substantíva *Daphne*; **quodque** = et, quod; **utque** = et, ut; **facibus** - Abl. príčiny

Spectat inornatos collo pendere capillos
 et „Quid, si comantur?“ ait. Videt igne micantes
 sideribus similes oculos, videt oscula, quae non
 est vidisse satis; laudat digitosque manusque 500
 brachiaque et nudos media plus parte lacertos;
 si qua latent, meliora putat. Fugit ocior aura
 illa levi neque ad haec revocantis verba resistit:
 „Nympha, precor, Penei, mane! Non insequor hostis;
 nympha, mane! Sic agna lupum, sic cerva leonem, 505
 sic aquilam penna fugiunt trepidante columbae,
 hostes quaeque suos: amor est mihi causa sequendi!
 Me miserum! Ne prona cadas indignave laedi
 crura notent sentes et sim tibi causa doloris!
 Aspera, qua properas, loca sunt: moderatius, oro, 510
 curre fugamque inhibe, moderatius insequar ipse.

497 – 511 **spectat** = *videt*; **collo (pendere)** = *e collo*; **oscula** = *os, labra*, básn. plurál; **quae ... satis** – zorad: *quae vidisse non satis est*, AcI vo vedl. vete vzťažnej; (**digitos)que (manus)que** = *et ... et*; **media ... parte** – prelož: viac ako polovicu; (**si) qua** – neutrum pl. namiesto *aliqua*; **meliora putat** – erg. *ea esse*; **fugit** – podmetom je *illa* (v. 503); **aura** – Abl. prirovnávací; **revocantis** – v súvisi s Apolónom; **nympha ... Penei** – Vok.; **hostis** – predikatívne; **quaeque** – súhrnné označenie *agna, cerva, columbae*; **me miserum** – zvolací Ak.; **ne ... cadas, notent, sim** – optatívny konjunktív; **prona** – predikatívne; **indigna(ve) laedi** = *indigna, quae laedantur*, infinitív je tu použitý namiesto *indignus* v zmysle vedľajšej vzťažnej vety konzekutívnej; (**causa) doloris** – Gen. objektový; **qua** – adverbiálne; **moderantius** – adverbiálne

Cui placeas, inquire tamen: non incola montis,
 Non ego sum pastor, non hic armenta gregesque
 horridus observo. Nescis, temeraria, nescis, 515
 quem fugias, ideoque fugis: mihi Delphica tellus
 et Claros et Tenedos Patareaque regia servit;
 Iuppiter est genitor; per me, quod eritque fuitque
 estque, patet; per me concordant carmina nervis.
 Certa quidem nostra est, nostra tamen una sagitta 520
 certior, in vacuo quae vulnera pectore fecit!
 Inventum medicina meum est, opiferque per orbem
 dicor, et herbarum subiecta potentia nobis.
 Ei mihi, quod nullis amor est sanabilis herbis
 nec prosunt domino, quae prosunt omnibus, artes!“

512—518 **horridus** - predikatívne; **temeraria** - Vok.; **ideo(que)** - prelož:
 z tohto dôvodu; **regia** = *urbs* (tzv. *synekdocha pars pro toto*); **genitor** = *pater*; **per ...**
patet - zoraď: *per me patet, quod et erit et fuit et est*; **(erit)que (fuit)que (est)que** =
et ... et ... et; **nervis** - Dat.

519—524 **nostra est** - erg. *sagitta*; **subiecta** - erg. *est*; **nobis** = *mihi*; **nul-**
lis ... herbis - Abl. inštrumentálny; **nec ... artes** - zoraď: *nec artes, quae omnibus*
prosunt, domino prosunt

Viribus absumptis expalluit illa citaeque
 victa labore fugae spectans Peneidas undas
 „Fer, pater,“ inquit, „opem! Si flumina numen habetis, 545
 qua nimium placui, mutando perde figuram!“
 [Quae facit ut laedar mutando perde figuram.]
 Vix prece finita torpor gravis occupat artus,
 mollia cinguntur tenui praecordia libro,
 in frondem crines, in ramos bracchia crescunt, 550
 pes modo tam velox pigris radicibus haeret,
 ora cacumen habet: remanet nitor unus in illa.

543—552 **viribus absumptis** - Abl. absolútny; **Peneidas** - Ak. plurálu gréc. substantíva *Peneis*; **qua ... figuram** - zoraď: *figuram, qua nimium placui perde mutando*; **mutando** - Abl. inštrumentálny; **ora** - básn. plurál; **illa** - sc. *puella*

5. KAPITOLA

METAMORPHOSES II, 1 — 110

FAETÓN

Regia Solis erat sublimibus alta columnis,
clara micante auro flammasque imitante pyropo,
cuius ebur nitidum fastigia summa tegebat,
argenti bifores radiabant lumine valvae.
Materiam superabat opus: nam Mulciber illic
aequora caelarat medias cingentia terras
terrarumque orbem caelumque, quod imminet orbi.

5

Faetón sa vybral do kráľovského paláca boha Slnka (Hélios, Sol), aby tu získal dôkaz o svojom božskom pôvode. Bol totiž synom Okeanovny Klymény, jeho otcom však nebol jej manžel Merops, ale boh Slnka.

1—7 erat ... columnis – zoraď: *erat alta sublimibus columnis*; **imitante flammas** – podnet k tomuto epitetu dala s najväčšou pravdepodobnosťou etymológia slova *pyropus*, strechu pokrýval zlatý plech a zlatý bronz; **cuius ... summa tegebat** – zoraď: *cuius fastigia summa ebur nitidum tegebat* – palác má štítý ako chrámy; básnik si štítý predstavuje s výzdobou zo slonoviny; spoj **argenti lumine** – Abl. inštrumentálny; **medias ... terras** – prelož: zem ležiaca uprostred

Caeruleos habet unda deos, Tritona canorum
 Proteaque ambiguum ballaenarumque prementem
 Aegaeona suis inmania terga lacertis 10
 Doridaque et natas, quarum pars nare videtur,
 pars in mole sedens viridis siccare capillos,
 pisce vehi quaedam: facies non omnibus una,
 non diversa tamen, qualem decet esse sororum.
 Terra viros urbesque gerit silvasque ferasque 15
 fluminaque et nymphas et cetera numina ruris.

8—16 Tritona - Tritón bol morským bohom, Poseidónov syn; **Protea** - Proteus bol morský boh sídliaci na ostrove Faros obdarený vešteckým umením; **Dorida** - Dóris, Okeanova dcéra, Néreova manželka, matka Néreovien; **Aegaeona ... lacertis** - zorad': *Aegaeona prementem immania terga ballenarum suis lacertis*; **videtur** - pasívne; **quaedam** - erg. *videntur*; **qualem** - erg. *faciem*; **qualem sororum esse decet** - prelož: ako sa patrí pri sestrách; **terra gerit** - prelož: na zemi sú; **numina ruris** = *rustica numina*, teda *Nymphae, Fanunique Satyrique* (tzv. polysyndeton)

Haec super inposita est caeli fulgentis imago,
 signaque sex foribus dextris totidemque sinistris.
 Quo simul adclivo Clymeneia limite proles
 venit et intravit dubitati tecta parentis, 20
 protinus ad patrios sua fert vestigia vultus
 consistitque procul; neque enim propiora ferebat
 lumina: purpurea velatus veste sedebat
 in solio Phoebus claris lucente smaragdis.
 A dextra laevaue Dies et Mensis et Annus 25
 Saeculaque et positae spatiis aequalibus Horae
 Verque novum stabat cinctum florente corona,
 stabat nuda Aestas et spiceaserta gerebat,
 stabat et Autumnus calcatis sordidus uvis
 et glacialis Hiems canos hirsuta capillos. 30

17—24 haec super inposita est – prelož: nad tým všetkým sa rozprestiera; **signa** – rozumej dvanásť znamení zvieratníka; **quo** – adverbiálne; **simul** = *simulatque*; **acclivo limite** – prelož: (prudko) stúpajúcim chodníkom; **Clymeneia ... proles** – Klyménin syn; **dubitati ... parentis** – prelož: otca, o ktorom sa pochybovalo – u básnikov majú aj neprechodné slovesá osobné pasívum ako prechodné slovesá; **protinus ad patrios; vestigia vultus** – aliterácia; **lucente smaragdis** – nevzniká tu pozičná dĺžka, pretože u rímskych básnikov spoluhláskové skupiny *sc, squ, st, sp* na začiatku gréckych a latinských slov a *x, z, ps, sm* na začiatku gréckych slov nevytvárajú pozičnú dĺžku

25—30 spatiis aequalibus – prelož: v rovnakých vzdialenostiach (od seba); **Ver(que) novum** – prelož: mladá jar; počasie počas roka je tu opisované podľa helenistických vzorov; **florente corona** – prelož: vencom z kvetov; **et** = *etiam*; **calcatis sordidus uvis** – vysvetlenie: počas vinobrania robotníci najskôr šliapali po hrozne vo veľkých kadiach, až potom sa lisovalo; (**hirsuta**) **canos capillos** – Ak. vzťahový; predstava zimy ako stareny

Ipse loco medius rerum novitate paventem
Sol oculis iuvenem, quibus adspicit omnia, vidit
„Quaeque viae tibi causa? Quid hac,“ ait, „arce petisti,
progenies, Phaethon, haud infitianda parenti?“
Ille refert: „O lux inmensi publica mundi, 35
Phoebe pater, si das usum mihi nominis huius,
nec falsa Clymene culpam sub imagine celat,

pignora da, genitor, per quae tua vera propago
credar, et hunc animis errorem detrahe nostris!“
Dixerat, at genitor circum caput omne micantes 40
deposuit radios propiusque accedere iussit
amplexumque dato „nec tu meus esse negari
dignus es, et Clymene veros,“ ait, „edidit ortus,
quoque minus dubites, quodvis pete munus, ut illud
me tribuente feras! Promissi testis adesto 45
dis iuranda palus, oculis incognita nostris!“

31—37 ipse ... iuvenem – zoraď: *Ipse Sol loco medius vidit oculis iuvenem paventem novitate rerum*; **novitate rerum** – Abl. príčiny; preloř: nezvyčajným obrazom; **tibi** – Dat. privlastňovaci; (**haud infitianda**) **parenti** – Dat. pôvodový, vysvetlenie: týmto dodatkom naznačuje básnik, že Faetontov otec pozná príčinu synovho príchodu, hoci sa ho pred chvíľou na ňu pýtal (v. 33)

38—46 per quae = *ut per ea*; **errorem** – preloř: neistotu; **animis nostris** – básn. plurál; **amplexum dare** = *amplecti*; **edidit veros ortus** – básn. plurál, preloř: povedala pravdu o pôvode; **me tribuente** – Abl. absolútny; **dis (iuranda)** – Dat. pôvodový, myslí sa tu podsvetná rieka Styx, tu *palus*, keďže netečie rýchlo

Vix bene desierat, currus rogat ille paternos
 inque diem alipedum ius et moderamen equorum.
 Paenituit iurasse patrem: qui terque quaterque
 concutiens inlustre caput „Temeraria,“ dixit, 50
 „vox mea facta tua est; utinam promissa liceret
 non dare! Confiteor, solum hoc tibi, nate, negarem.
 Dissuadere licet: non est tua tuta voluntas!
 Magna petis, Phaethon, et quae nec viribus istis
 munera conveniant nec tam puerilibus annis: 55
 sors tua mortalis, non est mortale, quod optas.

47–56 currus paternos - básn. plurál, vysvetlenie: starovekí ľudia si predstavovali, že boh Slnka vedie po nebeskej klenbe voz ťahaný koňmi, Ovidius ako prvý medzi rímskymi básnikmi dáva podľa gréckeho vzoru koňom krídla; **alipes** - metaforicky vo význame rýchly; **ius et moderamen** - prelož: moc a riadenie; **terque quaterque** - tzn. niekoľkokrát; **tua** - sc. voce; **dissuadere licet** - antitéza; **non est tuta tua voluntas** - prelož: tvoje pranie nie je bez nebezpečenstva; **viribus istis** - prelož: tvojim slabým silám; **petis ... conveniat** - zorad': *petis munera magna et (talía), quae conveniant*; **quae** = *ut*

Plus etiam, quam quod superis contingere possit,
 nescius adfectas; placeat sibi quisque licebit,
 non tamen ignifero quisquam consistere in axe
 me valet excepto; vasti quoque rector Olympi, 60
 qui fera terribili iaculatur fulmina dextra,
 non agat hos currus: et quid Iove maius habemus?
 Ardua prima via est et qua vix mane recentes
 enituntur equi; medio est altissima caelo,
 unde mare et terras ipsi mihi saepe videre 65
 fit timor et pavida trepidat formidine pectus;
 ultima prona via est et eget moderamine certo:
 tunc etiam quae me subiectis excipit undis,
 ne ferar in praeceps, Tethys solet ipsa vereri.

57—62 **licebit** = *licet*, v prípustkovom zmysle; **quisque** – erg. *deorum*; **axe** –
 synekdocha, prelož: voz; **v. 61** spoj *ferra fulmina, terribili dextra*; **Iove** – Abl. prirov-
 návací

63—69 **prima via** – prelož: začiatok cesty, opak vo v. 67 *ultima*; **v. 65/66** –
 zoraď: *unde videre mare et terras mihi ipsi saepe sit timor*; **v. 68/69** – zoraď: *etiam*
Tethys, quae me excipit subiectis undis; **praeceps** – substantívum; **ne ferar** – konj.
 préz. vo vedľ. vete obavnej (*vereri*); **Tethys** – morská bohyňa, dcéra Urana a Gaie,
 Okeanova manželka

Adde, quod adsidua rapitur vertigine caelum 70
 sideraque alta trahit celerique volumine torquet.
 Nitor in adversum, nec me, qui cetera, vincit
 impetus, et rapido contrarius evehor orbi.
 Finge datos currus: Quid ages? Poterisne rotatis
 obvius ire polis, ne te citus auferat axis? 75
 Forsitan et lucos illic urbesque deorum
 concipias animo delubraque ditia donis
 esse: per insidias iter est formasque ferarum!“

70—78 vysvetlenie: od Anaxagorových čias (5. stor. pr. Kr.) sa verilo, že
 nebo a hviezdy na ňom pripevnené sa neustále prudko otáčajú a Slnko sa pohybuje
 opačným smerom, od východu na západ cez 12 znamení zvieratníka (*Aries, Taurus,*
Gemini, Cancer, Leo, Virgo, Libraque, Scorpius, Arquitenens, Caper, Amphora, Pisces);
volumine torquet – prelož: krúžením otáča; **in adversum** – opačným smerom, na-
 opak, teda od západu na východ; **v. 72/73**: zorad' *nec me vincit impetus, qui cetera*;
finge animo – prelož: predstav si; **datos** – sc. esse; **ne auferat** – konj. prez. vo vedľ.
 vete účelovej; **delubraque ditia donis** – aliterácia; **formasque ferarum** – aliterácia

6. KAPITOLA

METAMORPHOSES IV, 55 — 166

PYRAMUS A THISBE

Pyramus et Thisbe, iuvenum pulcherrimus alter, altera, quas Oriens habuit, praelata puellis, contiguas tenuere domos, ubi dicitur altam coctilibus muris cinxisse Semiramis urbem. Notitiam primosque gradus vicinia fecit, tempore crevit amor; taedae quoque iure coissent, sed vetuere patres: quod non potuere vetare, ex aequo captis ardebant mentibus ambo.	55 60
---	------------------------------

Rozprávanie o Pyramovi a Thisbe je prvým z milostných príbehov, ktoré zaznejú počas rozhovoru medzi dcérami kráľa Mínya. Mená Mínyových dcér boli Alkithoé, Leukippé a Arsippé alebo Arsinoé. Za trest, že neuznávali Bakcha, boli ony samy napokon premenené na netopiere.

55—62 v. 56 – zoraď: *altera puellis* (Dat.), *quas oriens habuit, praelata*; **praelata puellis** – prelož: vynikajúca medzi; **continguas** = *vicinas*; **tenuere** = *tenuerunt*; **primos(que) gradus** – sc. *amoris*; **altam ... urbem** – rozumej Babylon; **fecit** = *effecit* (tzv. *verbum simplex pro composito*); **taedae ... iure** = *iusto matrimonio*, metonýmia, Abl. spôsoby; **coissent** – konj. plusquamperf. na vyjadrenie ireálneho deja v minulosti; **vetuere** = *vetuerunt*; **potuere** = *potuerunt*; **v. 61/62** – zoraď: *ambo ardebant mentibus ex aequo captis, quod patres non potuere*

Conscius omnis abest; nutu signisque loquuntur,
 quoque magis tegitur, tectus magis aestuat ignis. 65
 Fissus erat tenui rima, quam duxerat olim,
 cum fieret, paries domui communis utrique.
 Id vitium nulli per saecula longa notatum -
 quid non sentit amor? - Primi vidistis amantes
 et vocis fecistis iter, tutaeque per illud
 murmure blanditiae minimo transire solebant. 70

Saepe, ubi constiterant hinc Thisbe, Pyramus illinc,
 inque vices fuerat captatus anhelitus oris,
 „Invide,“ dicebant, „paries, quid amantibus obstas?
 Quantum erat, ut sineres toto nos corpore iungi
 aut, hoc si nimium est, vel ad oscula danda pateres? 75
 Nec sumus ingrati: tibi nos debere fatemur,
 quod datus est verbis ad amicas transitus auris.“

63—70 **conscius** - substantívne; **locuntur** = *loquuntur*; **quo(que) magis** - Abl. miery; **tegitur** - podmetom je *ignis*; **magis** = *eo magis*; **fissus erat** - podmetom je *paries* (v. 66); **nulli (notatum)** = *a nullo*, Dat. pôvodový pri pasívnom tvare slovesa; **v. 67—69** - zoraď: *id vitium nulli notatum ... vidistis et fecistis iter vocis*; **primi** - predikatívne; **fecistis** - predmetom je *vitium* (v. 67); **illud** - sc. *iter*; **murmure minimo** - prelož: tichým šepotom

71—77 **in(que) vices** - prelož: na obe strany, adverbialne; **fuerat** = *erat*; **invide ... paries** - Vok.; **erant** - tu vo význame ireálneho konjunktívu plsqpf.; **ut sineres ... pateres** - vedl. veta účinková v spojitosti s *quantum erat*; **quantum** - prelož: ako málo; **quod** - faktické *quod* v spojitosti s *debere*; **amicas ... aures** = *amici (amicae) aures*

Talia diversa nequiquam sede locuti sub noctem dixere: „Vale“, partique dedere oscula quisque suae non pervenientia contra.	80
Postera nocturnos Aurora removerat ignes, solque pruinosas radiis siccaverat herbas: ad solitum coiere locum. Tum murmure parvo multa prius questi statuunt, ut nocte silenti fallere custodes foribusque excedere temptent,	85
cumque domo exierint, urbis quoque tecta relinquunt, neve sit errandum lato spatiantibus arvo, convenient ad busta Nini lateantque sub umbra arboris: arbor ibi niveis uberrima pomis, ardua morus, erat, gelido contermina fonti.	90
Pacta placent; et lux, tarde discedere visa, praecipitatur aquis, et aquis nox exit ab isdem. Callida per tenebras versato cardine Thisbe egreditur fallitque suos adopertaque vultum pervenit ad tumultum dictaque sub arbore sedit.	95

78—95 **sede** – Abl. miesta; **dixere** = *dixerunt*, **parti(que)** ... **suae** – erg. *parietis*; **dedere** = *dederunt*; podmetom je *quisque* (v. 80); **nocturnos** ... **ignes** – metonymia, prelož: hviezdy; **coiere** = *coierunt*; **silenti** – tu adjektívne; **foribus(que)** – Abl. odluky; **cumque** = *et cum*; **domo** – Abl. odluky; **exierint** – konj. nepriamy; **tecta** – synekdocha *pars pro toto*, prelož: dom; **neve** = *et, ne*; **lato** ... **arvo** = *in lato arvo*; **spatiantibus** – erg. *sibi*; Dat. pôvodový k *errandum*; **busta** – básn. plurál; **contermina** = *vicina*; **pacta** – básn. plurál; **aquis** – Dat. na vyjadrenie prísl. určenia miesta; **isdem** = *iisdem*; **vultum** – grécky Ak.; **dicta(que)** = *destinata*

Audacem faciebat amor. Venit ecce recenti
caede leaena boum spumantis oblita rictus
depositura sitim vicini fontis in unda;
quam procul ad lunae radios Babylonia Thisbe
vidit et obscurum timido pede fugit in antrum,
dumque fugit, tergo velamina lapsa reliquit.

100

96—101 faciebat - v zmysle *fecerat*; **venit ... rictus** - zoraď: *ecce venit leaena spumantis rictus recenti caede boum oblita*; **spumantis** = *spumantes*; **rictus** - básn. plurál, grécky akuzatív; **caede** = *sanquine*, Abl. inštrumentálny; **depositura sitim** - part. fut. pas. tu má účelový význam; **quam** - sc. *leaenam*; **tergo** - Abl. odluky k *lapsa*; **velamina** - básn. plurál

Ut lea saeva sitim multa conpescuit unda,
 dum redit in silvas, inventos forte sine ipsa
 ore cruentato tenues laniavit amictus.
 Serius egressus vestigia vidit in alto 105
 pulvere certa ferae totoque expalluit ore
 Pyramus; ut vero vestem quoque sanguine tinctam
 repperit, „Una duos,“ inquit, „nox perdet amantes,
 e quibus illa fuit longa dignissima vita;
 nostra nocens anima est. Ego te, miseranda, peremi, 110
 in loca plena metus qui iussi nocte venires
 nec prior huc veni. Nostrum divellite corpus
 et scelerata fero consumite viscera morsu,
 o quicumque sub hac habitatis rupe leones!
 Sed timidi est optare necem.“ Velamina Thisbes 115
 tollit et ad pactae secum fert arboris umbram,
 utque dedit notae lacrimas, dedit oscula vesti,
 „Accipe nunc,“ inquit, „nostri quoque sanguinis haustus!“

102 — 118 unda = *aqua*; **forte** – prelož adverbialne k *inventos*; **sine ipsa** – sc. *puella*; **amictus** – básn. plurál; **serius** – adverbialne; **egressus** – podmetom je *Pyramus* (v. 107); **illa** – sc. *Thisbe*; **fuit** – tu vo význame ireálneho konj.; **e quibus** – erg. *e nobis amantibus*; **nostra** = *mea*; **anima est** – metr. *elysio inversa*; **v. 111** – zorad': *qui iussi nocte venires in loca plena metus*; **venires** = *ut venires*; **(plena) metus** – Gen. objektový; **prior** – predikatívne; **nostrum** = *meum*; **scelerata ... viscera** = *viscera hominis scelerati* (tzv. enallaga), prelož: zločinné telo; **v. 114** – zorad': *o leones, quicumque sub hac rupe habitatis*; **timidi** – Gen. privlastňovací; **velamina** – básn. plurál; **Thisbes** – Gen. gréckeho substantíva *Thisbe*; **v. 117** – zorad': *et, ut notae vesti dedit lacrimas, dedit oscula*; **nostri** = *mei*; **accipe haustus** – doslovne: príjmy dúšky, prelož: napi sa

Quoque erat accinctus, demisit in ilia ferrum,
 nec mora, ferventi moriens e vulnere traxit. 120
 Ut iacuit resupinus humo, cruor emicat alte,
 non aliter quam cum vitiato fistula plumbo
 scinditur et tenui stridente foramine longas
 ei aculatur aquas atque ictibus aera rumpit.
 Arborei fetus adspersine caedis in atram 125
 vertuntur faciem, madefactaque sanguine radix
 purpureo tinguit pendentia mora colore.

119—127 **quoque ... ferrum** - zoraď: *et ferrum, quo accinctus erat, in ilia demisit*; **nec mora** - adverbialne; **traxit** - predmetom je *ferrum*; **resupinus** - predikativne; **humo** = *humi*, Abl. miesta namiesto lokálu; **tenui ... foramine** - Abl. odluky; **ictibus** - v adverbialnom význame; **aëra** - Ak. gréckeho substantíva *aër*; **arborei** = *arboris*, adjekt. je tu použitë namiesto Gen. privlastňovacieho; **caedis** = *sanguinis*

Ecce metu nondum posito, ne fallat amantem,
 illa redit iuvenemque oculis animoque requirit,
 quantaque vitarit narrare pericula gestit; 130
 utque locum et visa cognoscit in arbore formam,
 sic facit incertam pomi color: haeret, an haec sit.
 Dum dubitat, tremebunda videt pulsare cruentum
 membra solum, retroque pedem tulit, oraque buxo
 pallidiora gerens exhorruit aequoris instar, 135
 quod tremit, exigua cum summum stringitur aura.
 Sed postquam remorata suos cognovit amores,
 percutit indignos claro plangore lacertos
 et laniata comas amplexaque corpus amatum
 vulnera supplevit lacrimis fletumque cruori 140
 miscuit et gelidis in vultibus oscula figens
 „Pyrame,“ clamavit, „quis te mihi casus ademit?

128 — 142 posito = *deposito*, tzv. *verbum simplex pro composito*; **ne ... aman-**
tem – v súvislosti s *redit* (v. 129); **amantem** – substantívne; **v. 130** – zoraď: *et gestit*
narrare, quanta pericula vitarit; **vitarit** = *vitaverit*; **facit** – erg. *eam*; **haeret** = *dubitat*;
an = *num*; **ora(que)** – básn. plurál; **buxo** – Abl. komparatívny; **gerens** = *habens*; **in-**
star – s Gen.; **cum** – *cum iterativum*; **summum** – predikatívne; **(suos) amores** – tzv.
abstractum pro concreto; **(laniata) comas** – grécky akuzatív; **vulnera** – básn. plurál;
(cruori) miscuit – s Dat.; **vultibus** – básn. plurál; **quis** = *qui*

Pyrame, responde! Tua te carissima Thisbe
 nominat; exaudi vultusque attolle iacentes!“
 Ad nomen Thisbes oculos a morte gravatos 145
 Pyramus erexit visaque recondidit illa.
 Quae postquam vestemque suam cognovit et ense
 vidit ebur vacuum, „Tua te manus,“ inquit, „amorque
 perdidit, infelix! Est et mihi fortis in unum
 hoc manus, est et amor: dabit hic in vulnera vires. 150

143—150 iacentis = *iacentes*; **vultus(que)** ... **iacentis** - básn. plurál; **Thisbes** - Gen. vysvetľovací k *nomen*; **gravatos** = *graves*; **vestem(que)** ... **et** = *et* ... *et*; **ense** - Abl. odluky k *vacuum* (v. 148); **et (v. 149, 150)** = *etiam*; **vulnera** - básn. plurál; **extinctum** = *mortuum*

Persequar extinctum letique miserrima dicar
 causa comesque tui: quique a me morte revelli
 heu sola poteris, poteris nec morte revelli.
 Hoc tamen amborum verbis estote rogati,
 o multum miseri meus illiusque parentes, 155
 ut, quos certus amor, quos hora novissima iunxit,
 conponi tumulo non invidetis eodem;
 at tu quae ramis arbor miserabile corpus
 nunc tegis unius, mox es tectura duorum,
 signa tene caedis pullosque et luctibus aptos 160
 semper habe fetus, gemini monumenta cruoris.“
 Dixit et aptato pectus mucrone sub imum
 incubuit ferro, quod adhuc a caede tepebat.
 Vota tamen tetigere deos, tetigere parentes;
 nam color in pomo est, ubi permaturuit, ater, 165
 quodque rogis superest, una requiescit in urna.

151—166 leti(que) ... tui - Gen. vysvetľovací k *causa comesque*; **multum miseri** = *miserrimi*, *multum* je adverbium; **illius(que)** - erg. *Pyramus*; **parentes** = *patres*; **v. 156, 157** - zoraď: *ut non invidetis tumulo eodem conponi, quos certus amor, quos hora novissima iunxit*; **tumulo eodem** - Abl. miesta alebo Abl. inštrumentálny; **tu, quae ... arbor** - zoraď: *tu, arbor, quae*; **luctibus** - básn. plurál; **gemini ... cruoris** - Gen. objektový; **imum** - predikatívne; **ferro** - Dat. vyjadrujúci príslov. určenie miesta; **tetigere** = *tetigerunt*; **parentes** = *patres*; **pomo** - hromadný singulár; **pomo est** - metricky tzv. *elysio inversa*; **rogis** = *de (ex) rogis*, básn. plurál

7. KAPITOLA

METAMORPHOSES VI, 146 — 312

NIobe

Lydia tota fremit, Phrygiaeque per oppida facti
rumor it et magnum sermonibus occupat orbem.
Ante suos Niobe thalamos cognoverat illam,
tum cum Maeoniam virgo Sipylumque colebat;
nec tamen admonita est poena popularis Arachnes, 150
cedere caelitibus verbisque minoribus uti.
Multa dabant animos; sed enim nec coniugis artes
nec genus amborum magnique potentia regni
sic placuere illi, quamvis ea cuncta placerent,
ut sua progenies; et felicissima matrum 155
dicta foret Niobe, si non sibi visa fuisset.

Osud Nioby je nám známy už z Iliady. Príbeh spracovali vo svojich tragédiách aj Aischylos a Sofokles, ich diela sa nám však nezachovali, a tak Ovidiove spracovanie je jediným básnickým spracovaním tohto mýtu z obdobia staroveku. Ide o tragický príbeh. Materská láska je vznešený cit, ale u Nioby sa vystupňuje do vášne, ktorá ju naplňuje hrdým sebavedomím až rúhaním sa voči bohom.

146—156 facti (rumor) - Gen. objektový; **magnum** - adverbium; **thalamos** - básn. plurál, metonýmia; **illam** - sc. *Arachne*; **Arachnes** - Gen. gréckeho substantíva *Arachne*; **caelitibus** - substantívum; **animos** - básn. plurál; **coniugis** - sc. *Amphion*; **amborum** - sc. *Niobe* a *Amphion*; **magni(que) potentia regni** - Gen. objektový; **placuerunt** = *placuerunt*; **foret** = *esset*; **sibi visa fuisset** - erg. *felicissima (esse)*; **fuisse** = *esset*;

Nam sata Tiresia venturi praescia Manto
per medias fuerat divino concita motu
vaticinata vias: „Ismenides, ite frequentes
et date Latonae Latonigenisque duobus
cum prece tura pia lauroque innectite crinem:
ore meo Latona iubet.“ Paretur, et omnes
Thebaides iussis sua tempora frondibus ornant
turaque dant sanctis et verba precantia flammis.

160

157—164 **sata Tiresia** = *filia Tiresiae*, **Tiresia** - Abl. pôvodu; **venturi** = *future*; **praescia** - s Gen.; **fuerat** (... **vaticinata**) = *erat*; **Ismenides** - dcéra Ismena; **frequentes** - predikativne; **Latonigenis(que)** - patronymikon, sc. *Apollo* a *Diana*, Latonine deti; **cum prece ... pia** - Abl. spôsobu; **lauro(que)** - Abl. inštrumentál.; **dant** - viaže na seba dva predmety (*tura, verba*)

Ecce venit comitum Niobe celeberrima turba 165
 vestibus intexto Phrygiis spectabilis auro
 et, quantum ira sinit, formosa; movensque decoro
 cum capite inmissos umerum per utrumque capillos
 constitit, utque oculos circumtulit alta superbos,
 „Quis furor auditos,“ inquit, „praeponere visis 170
 caelestes? Aut cur colitur Latona per aras,
 numen adhuc sine ture meum est? Mihi Tantalus auctor,
 cui licuit soli superiorum tangere mensas,
 Pleiadum soror est genetrix mea, maximus Atlas 175
 est avus, aetherium qui fert cervicibus axem;
 Iuppiter alter avus; socero quoque glorior illo.
 Me gentes metuunt Phrygiae, me regia Cadmi
 sub domina est, fidibusque mei commissa mariti
 moenia cum populis a meque viroque reguntur.

165—179 creberrima – atribút Niobin; **turba** – Abl. inštrumentálny; **v. 166** – sú tu dve možnosti výkladu, pričom význam je rovnaký: 1. **vestibus Phrygiis** – Abl. príčiny; **intexto auro** – Abl. vlastnosti k *vestibus Phrygiis*; 2. **intexto auro** – Abl. príčiny k *spectabilis*; **vestibus Phrygiis** – Dat. v závislosti od *intexto*; **alta** – predikatívne; **quis furor** – erg. *est*, *quis* – adjektívne; **visis** – sc. *caelestibus*, Dat.; **mihi ... actor** – erg. *est*, Dat. privlastňovací; **solī** – erg. *mortalium*; **cervicibus** – Abl. inštrumentálny; **Iuppiter ... avus** – erg. *est*; **socero ... illo** – Abl. príčiny ku *glorior*, *socero* je predikatívne k *illo*; **me ... sub domina** = *sub me domina*; **domina** – predikatívne; **fidibus(que)** – tzv. *concretum pro abstracto*; **(me)que ... (viro)que** = *et ... et*

In quamcumque domus adverti lumina partem, 180
 immensae spectantur opes; accedit eodem
 digna dea facies; huc natas adice septem
 et totidem iuvenes et mox generosque nurusque!
 Quaerite nunc, habeat quam nostra superbia causam,
 nescio quoque audete satam Titanida Coeo 185
 Latonam praeferre mihi, cui maxima quondam
 exiguam sedem pariturae terra negavit!“
 Nec caelo nec humo nec aquis dea vestra recepta est:
 exsul erat mundi, donec miserata vagantem
 „Hospita tu terris erras, ego,“ dixit, „in undis“ 190
 instabilemque locum Delos dedit. Illa duorum
 facta parens: uteri pars haec est septima nostri.
 Sum felix (Quis enim neget hoc?) felixque manebo
 (Hoc quoque quis dubitet?): tutam me copia fecit.
 Maior sum quam cui possit Fortuna nocere, 195
 multaue ut eripiat, multo mihi plura relinquet.

180—186 eodem - adverbiálne; **dea** - Abl. v závislosti od *digna*; **natas** - prelož substantívom; **quaerite, audete** - použitie imperatívu na tomto mieste má ironický podtón; **nostra** = *mea*, tzv. *pluralis maiestatis*; **laudem** = *causam laudis*; **nescio quoque** = *et nescio quo* = *aliquo*; **satam ... Coeo** - *filiam Coei, satam* = *natam*; **Coeo** - Abl. pôvodu; **Titanida** - Ak. gréckeho substantíva *Titan, idis, f.*, apozične k *Latonam*; **cui ... pariturae** - erg. *Latona*, part. futúra aktíva tu zastupuje časovú vetu; **maxima** - elatív

187—196 exsul ... mundi - Gen. objektový; **donec miserata ... dixit** - erg. *Delos* (v. 191); **vagantem** - v súvislosti s *Latonou*; **hospita** - predikatívne; **terris** = *in terris*; **duorum** - sc. *liberorum*; **facta** - erg. *est*; **uteri** = *progenies*, metonýmia; **copia** - sc. *liberorum*; **quam cui** = *quam ut mihi*, vzťažná vedľ. veta v zastúpení vedľ. vety účinkovej; **multo (plura)** - Abl. miery

Excessere metum mea iam bona. Fingite demi
 huic aliquid populo natorum posse meorum:
 non tamen ad numerum redigar spoliata duorum, 200
 Latonae turbam, qua quantum distat ab orba?
 Ite – satis pro re sacri – laurumque capillis
 ponite!’ Deponunt et sacra infecta relinquunt,
 quodque licet, tacito venerantur murmure numen.
 Indignata dea est summoque in vertice Cynthi
 talibus est dictis gemina cum prole locuta: 205
 ‘en ego vestra parens, vobis animosa creatis,
 et nisi Iunoni nulli cessura dearum,
 an dea sim, dubitor perque omnia saecula cultis
 arceor, o nati, nisi vos succurritis, aris.

197—203 **excessere ... bona** – zoraď: *iam mea bona metum excessere*; **excessere** = *excesserunt*; **non tamen** = *tamen non*; **spoliata** – part. perf. pasíva s prí-pustkovým významom; **turbae** – apozične k *deorum*; **quae** – sc. *Latona*, vzťažné spojenie; **ite (sacris)** = *abite (verbum simplex pro composito)*; **sacris** – Abl. odluky; **capillis** – Abl. odluky; **ponite** = *deponite (verbum simplex pro composito)*; **quodque** = *et quod*

204—209 **dea** – sc. *Latona*; **summo(que)** – predikatívne; **talibus ... dictis** – Abl inštrumentálny; **gemina ... prole** – sc. *Apollo* a *Diana*; **vestra parens** – apozične k *ego*; **vobis ... creatis** – Abl. príčiny; **et ... dearum** – zoraď: *et nulli dearum cessura nisi Iunoni*; **an ... dubitor** – osobné pasívum je tu použité namiesto neosobného *dubitatur*; **perque ... saecula** – v súvislosti s *cultis*; **cultis ... aris** – Abl. odluky k *arceor*, hyperbaton; **nati** – rozumej: deti

Nec dolor hic solus; diro convicia facto 210
 Tantalus adiecit vosque est postponere natis
 ausa suis et me, quod in ipsam reccidat, orbam
 dixit et exhibuit linguam scelerata paternam.
 Adiectura preces erat his Latona relatis:
 „Desine!“ Phoebus ait, „poenae mora longa querella est!“ 215
 Dixit idem Phoebe, celerique per aera lapsu
 contigerant tecti Cadmeida nubibus arcem.

210—217 nec ... solus – erg. *est*; **facto** – substantívne; **Tantalus** – sc. *Niobe*, epické patronymikon; **est** – spoj s *ausa* (v. 212); **scelerata** – substantívne; **Phoebus** – prezývka Apolóna; **querella** – podmet; **aëra** – Ak. gréckeho substantíva *aër*; **lapsu** – Abl. inštrumentálny; **Cadmeida ... (arcem)** – Ak. gréckeho substantíva *Cadmeis*

Planus erat lateque patens prope moenia campus,
 adsiduis pulsatus equis, ubi turba rotarum
 duraque mollierat subiectas ungula glaebas. 220
 Pars ibi de septem genitis Amphione fortes
 conscendunt in equos Tyrioque rubentia suco
 terga premunt auroque graves moderantur habenas.
 E quibus Ismenus, qui matri sarcina quondam
 prima suae fuerat, dum certum flectit in orbem 225
 quadripedis cursus spumantiaque ora coercet,
 „Ei mihi!“ Conclamat medioque in pectore fixa
 tela gerit frenisque manu moriente remissis
 in latus a dextro paulatim defluit armo.
 Proximus audito sonitu per inane pharetrae 230
 frena dabat Sipylus, veluti cum praescius imbris
 nube fugit visa pendentiaque undique rector
 carbasa deducit, ne qua levis effluat aura:

218—233 **adsiduis** - adverbiálne; **mollierat** = *molliverat*; **ungula** - hromadný singulár; **pars ... conscendunt** - konštrukcia k *sensum*; **pars ... de ... Amphione** - tu bolo použité predložkové spojenie namiesto Gen. partitívneho; **Amphione** - Abl. pôvodu; **genitis** - sc. *filiis*; **auro** - Abl. príčiny k *gravidis*; **gravidis ... habenis** - Abl. inštrumentálny k *moderantur*; **gravidis** = *gravibus*; **moderantur** - erg. *equos*; **quadripedis** - erg. *equi*; **ora** - básn. plurál; **proximus** - predikatívne k *Sipylus*; **Sipylus** - Niobin syn; **audito ... pharetrae** - zoraď: *sonitu pharetrae per inane audito*; **qua** - adverbiálne

frena tamen dantem non evitabile telum
consequitur, summaque tremens cervice sagitta 235
haesit, et exstabat nudum de gutture ferrum;
ille, ut erat, pronus per crura admissa iubasque
volvitur et calido tellurem sanguine foedat.
Phaedimus infelix et aviti nominis heres
Tantalus, ut solito finem inposuere labori, 240
transierant ad opus nitidae iuvenale palaestrae;
et iam contulerant arto luctantia nexu
pectora pectoribus, cum tento concita nervo,
sicut erant iuncti, traiecit utrumque sagitta.
Ingemuere simul, simul incurvata dolore 245
membra solo posuere, simul suprema iacentes
lumina versarunt, animam simul exhalarunt.
Adspicit Alphenor laniataque pectora plangens
advolat, ut gelidos complexibus adlevet artus,
inque pio cadit officio; nam Delius illi 250
intima fatifero rupit praecordia ferro.
Quod simul eductum est, pars et pulmonis in hamis
eruta cumque anima cruor est effusus in auras.

234—253 **summa(que)** ... **cervice** = *in summa cervice*; **ut** = *ubi*; **inposuere** = *inposuerunt*; **ingemuere** = *ingemuere*; **solo** = *in solo*, Abl. miesta; **posuere** = *posuerunt*; **suprema** – adverbiálne; **versarunt** = *versaverunt*; **adspicit** – *erg. eos*; **pectora** – básn. plurál; **complexibus** – Abl, inštrumentálny; **Delius** – prezývka Apolóna, ktorá vznikla podľa ostrova Delos, kde sa narodil; **ferro** – metonymia; **quod** – relatívny význam; **simul** = *simulatque*

At non intonsum simplex Damasichthona vulnus
adfcit: ictus erat, qua crus esse incipit et qua 255
mollia nervosus facit internodia poples.
Dumque manu temptat trahere exitiabile telum,
altera per iugulum pennis tenus acta sagitta est.
Expulit hanc sanguis seque eiaculatus in altum
emicat et longe terebrata prosilit aura. 260

254—260 non – spoj so *simplex*; **Damasichthona** – Ak. gréckeho substantíva *Damasichthon*; **qua, qua** – adverbiálne s lokálnym významom; **trahere** = *extrahere* (*verbum simplex pro composito*); **altum** – substantívne; **terebrata ... aura** – Abl. absolútny s modálnym významom

8. KAPITOLA

METAMORPHOSES VIII, 183 — 235

DAIDALUS A IKARUS

Daedalus interea Creten longumque perosus
exilium tactusque loci natalis amore
clausus erat pelago. „Terras licet,“ inquit, „et undas 185
obstruat: et caelum certe patet; ibimus illac:
omnia possideat, non possidet aera Minos.“
Dixit et ignotas animum dimittit in artes
naturamque novat. nam ponit in ordine pennas
a minima coeptas, longam brevior sequenti, 190
ut clivo crevisse putes: sic rustica quondam
fistula disparibus paulatim surgit avenis;

O Daidalovi a Ikarovi sa Ovidius zmienil už v diele *Ars amatoria*, kde vzhľadom na elegický charakter diela sprostredkováva príbeh dojemnejšie. Naopak, v *Metamorfózach* sme pri rozprávaní udalostí svedkami epickej podrobnosti a zobrazení, ktoré prinášajú väčšiu hĺbku a pestrosť.

183—192 interea - prelož: zatiaľ, vzťahuje sa na to, čo básnik zobrazoval vo veršoch, ktoré predchádzajú tejto časti; **Creten** - Ak. gréckeho substantíva *Crete*; **perosus (exilium)** - adjektívum s funkciou part. prézenta; **loci ... (amore)** - Gen. objektový; **pelago** - Abl. inštrumentálny; **licet ... obstruat** - konj. príпустkový; **il-lac** - adverbiálne; **possideat** - konj. príпустkový; **aëra** - Ak. gréckeho substantíva *aër*; **coeptas** - sc. *poni*, apostroficky k *pennas*; **longam ... sequenti** - Abl. absolútny s modálnym významom; **ut ... putes** - vedľ. veta účinková; **clivo** - Abl. spôsobu; **crevisse** - erg. *eas*

tum lino medias et ceris alligat imas atque ita conpositas parvo curvamine flectit, ut veras imitetur aves. Puer Icarus una stabat et, ignarus sua se tractare pericla,	195
ore renidenti modo, quas vaga moverat aura, captabat plumas, flavam modo pollice ceram mollibat lusuque suo mirabile patris impediebat opus. Postquam manus ultima coepto inposita est, geminas opifex libravit in alas	200

193—201 medias, imas – erg. *pennas*, predikatívne; **ceris** – básn. plurál; **parvo curvamine** – Abl. spôsobu; **veras ... aves** = *pennas avium verarum*; **una** – ad-
verbiálne; **sua ... pericla** – AcI v závislosti od *ignarus*; **pericla** = *pericula*, metr. tzv.
synkopa; **mollibat** = *molliebat*

ipse suum corpus motaque pendit in aura;
 instruit et natum medioque ut limite curras,
 Icare, ait: „Moneo, ne, si demissior ibis,
 unda gravet pennas, si celsior, ignis adurat: 205
 inter utrumque vola. Nec te spectare Booten
 aut Helicen iubeo strictumque Orionis ense:
 me duce carpe viam!“ Pariter praecepta volandi
 tradit et ignotas umeris accommodat alas.
 Inter opus monitusque genae maduere seniles, 210
 et patriae tremuere manus; dedit oscula nato
 non iterum repetenda suo pennisque levatus
 ante volat comitique timet, velut ales, ab alto
 quae teneram prolem produxit in aera nido,
 hortaturque sequi damnosasque erudit artes 215
 et movet ipse suas et nati respicit alas.

202—216 **medioque ... limite** - Abl. inštrumentálny; **demissior, celsior** - predikatívne; **utrumque** - erg. *undam et ignem*; **me duce** - Abl. absolútny; **maduere** = *maduerunt*; **tremuere** = *tremuerunt*; **alto** - spoj s *nido* (v. 214); **hortatur(que)** **sequi** - inf. použitý namiesto vedľ. vety snahovej; **erudit artes** - sloveso *erudire* tu je v spojení s Ak., podobne ako sloveso *docere*

Hos aliquis tremula dum captat harundine pisces,
aut pastor baculo stivave innixus arator
vidit et obstipuit, quique aethera carpere possent,
credidit esse deos. Et iam Iunonia laeva 220
parte Samos (fuerant Delosque Parosque relictæ)
dextra Lebinthos erat fecundaque melle Calymne,
cum puer audaci coepit gaudere volatu
deseruitque ducem caelique cupidine tractus
altius egit iter. Rapidi vicinia solis 225
mollit odoratas, pennarum vincula, ceras;

tabuerant cerae: nudos quatit ille lacertos,
remigioque carens non ullas percipit auras,
oraque caerulea patrium clamantia nomen
excipiuntur aqua, quae nomen traxit ab illo. 230
At pater infelix, nec iam pater, „Icare,“ dixit,
„Icare,“ dixit, „ubi es? Qua te regione requiram?“
„Icare,“ dicebat: pennas aspexit in undis
devovitque suas artes corpusque sepulcro
condidit, et tellus a nomine dicta sepulti. 235

217—226 **baculo**, **stiva(ve)** – Abl. inštrumentálny k *innixus*; **quique ... deos** – zoraď: *et credidit (eos), qui aethera carpere possent*; **aethera** – Ak. gréckeho substantíva *aether*; **laeva** – Abl. k *parte* (v. 221); **fuerant (relictæ)** = *erant*; (**Delos que (Paros)que** = *et ... et*; **dextra** – predikatívne; **cum** – *cum inversum*; **caeli(que)** – Gen. objektový; **vincula** – apozične k *odoratas*

227—235 **cerae** – básn. plurál; **ora(que)** – básn. plurál; **qua ... regione** = *in qua regione*; Abl. miesta; **sepulcro** = *in sepulcro*; **dicta** – erg. *est*; **sepulti** – substantívne

9. KAPITOLA

METAMORPHOSES VIII, 612 — 723

FILÉMÓN A BAUKIS

Amnis ab his tacuit. Factum mirabile cunctos
moverat: inridet credentes, utque deorum
spretor erat mentisque ferox, Ixione natus.
„Ficta refers nimiumque putas, Acheloe, potentes
esse deos,“ dixit, „si dant adimuntque figuras.“

615

Chudobný manželský pár Filemón a Baukis aj napriek svojej biede pohostili bohov a za ich štedrosť ich bohovia odmenili. Nie je jasné, z akých zdrojov čerpal pri písaní tohto príbehu Ovidius, jeho rozprávanie sa však zhoduje s indickými povestami.

612—616 amnis - sc. *Achelous*; **ab** - časovo „po“; **his** - sc. *verbis*; **inridet** - podmetom je (*Ixione*) *natus*; **utque** - na tomto mieste s kauzálnym významom; **Ixione natus** - sc. *Peirithoos*, **natus** = *filius*; **Ixione** - Abl. pôvodu; **nimum(que)** - adverbium k *potentes*; **si ... figuras** = *si putas eos dare*

Obstipuere omnes nec talia dicta probarunt,
 ante omnesque Lelex animo maturus et aevo,
 sic ait: „Immensa est finemque potentia caeli
 non habet, et quicquid superi voluere, peractum est, 620
 quoque minus dubites, tiliae contermina quercus
 collibus est Phrygiis modico circumdata muro;
 ipse locum vidi; nam me Pelopeia Pittheus
 misit in arva suo quondam regnata parenti.“
 Haud procul hinc stagnum est, tellus habitabilis olim, 625
 nunc celebres mergis fulicisque palustribus undae;
 Iuppiter huc specie mortali cumque parente
 venit Atlantiades positus caducifer alis.

617—628 **obstipuere** = *obstipuerunt*; **probarunt** = *probaverunt*; **animo, aevo** – Abl. príčiny k *maturus*; **immensa ... habet** – zoraď: *potentia caeli immensa est finemque non habet*; **voluere, peractum est** – tzv. gnómické perfektnm; **voluere** = *voluerunt*; **quoque (minus)** = *et, quo*; **collibus ... Phrygiis** = *in collibus Phrygiis*, Abl. miesta; **medio** = *modico*; **Pelopeia ... arva** – teda Frýgia; **suo ... parenti** = *a suo parente*, Dat. pôvodový; **tellus ... undae** – apostroficky k *stagnum*; **huc** – sc. *venit*; **parente** – odkaz na Jova; **Atlantiades** – patronymikon, odkaz na Merkura ako Atlantsovho vnuka; **positus** = *depositus (verum simplex pro composito)*

Mille domos adiere locum requiemque petentes,
 mille domos clausere serae; tamen una recepit, 630
 parva quidem, stipulis et canna tecta palustri,
 sed pia Baucis anus parilique aetate Philemon
 illa sunt annis iuncti iuvenalibus, illa
 consenuere casa paupertatemque fatendo
 effecere levem nec iniqua mente ferendo; 635
 nec refert, dominos illic famulosne requiras:
 tota domus duo sunt, idem parentque iubentque.

629—637 audiere = *audierunt*; **locum requiemque** – tzv. hendiadys; **clausere** = *clauserunt*; **una** – sc. *domus*; **recepit** – erg. *eos*; **parili(que) aetate** – Abl. vlastnosti; **illa, illa** = *in illa sc. casa* (v. 633), Abl. miesta; **consenuere** = *consenuerunt*; **paupertate(que) ferendo** – zorad': *et paupertate effecere levem fatendo ne iniqua mente ferendo*; **effecere** = *effecerunt*; **nec** = *et non*; **requiras** – nepriama otázka; **idem** = *iidem*

Ergo ubi caelicolae parvos tetigere penates
 summissoque humiles intrarunt vertice postes, 640
 membra senex posito iussit relevare sedili;
 cui superiniecit textum rude sedula Baucis
 inque foco tepidum cinerem dimovit et ignes
 suscitatur hesternos foliisque et cortice sicco
 nutrit et ad flammam anima producit anili
 multifidasque faces ramaliaque arida tecto 645
 detulit et minuit parvoque admovit aeno,
 quodque suus coniunx riguo conlegerat horto,
 truncat holus foliis; furca levat ille bicorni
 sordida terga suis nigro pendentia tigno
 servatoque diu resecat de tergore partem 650
 exiguam sectamque domat ferventibus undis.

638—651 tetigere = *tetigerunt*; **penates** = *domum*, metonymicky; **intrarunt** = *intraverunt*; **senex** - erg. *Philemon*; **iussit** - sc. *eos*; **ramalia(que)** - neutr. pl.; **tecto** - Abl. odluky; **horto** = *in horto*, básn. Abl. miesta; **tigno** = *de tigno*; **servato(que)** = *conservato* (*verbum simpliciter pro composito*); **sectam(que)** = *resectam*, sc. *partem*; **undis** = *aqua*

Interea medias fallunt sermonibus horas
sentirique moram prohibent. Erat alveus illic
fagineus, dura clavo suspensus ab ansa.
Is tepidis inpletur aquis artusque fovendos 655
accipit. In medio torus est de mollibus ulvis,
inpositus lecto sponda pedibusque salignis.
Concutiuntque torum de molli fluminis ulva
impositum lecto sponda pedibusque salignis.
Vestibus hunc velant, quas non nisi tempore festo 660
sternere consuerant: sed et haec vilisque vetusque
vestis erat, lecto non indignanda saligno.

652—662 medias - pleonazmus k *intrea*; **fallunt** - podmetom je *Philemon* a *Baucis*; **sponda ... salignis** - Abl. vlastnosti k *lecto*; **consuerant** = *consueverant*; **(vilis)que (vetus)que** = *et ... et*; **lecto** - Dat. pôvodový; **accubuere** = *accubuerunt*; **tersere** = *terserunt*; **hic** - adverbiálne; **fictilibus** - Abl. inštrumentálny; **qua** - lokálny význam; **ceris** - básn. plurál; **foci** - básn. plurál; **misere** = *miserunt*; **nec longae ... vina senectae** = *et vina non longae senectae*; **vina** - básn. plurál; **longae senectae** - Gen. vlastnosti; **accessere** = *accesserunt*; **nec** = *et non*

Accubuere dei. Mensam succincta tremensque
 ponit anus, mensae sed erat pes tertius impar.
 Testa parem fecit. Quae postquam subdita clivum 665
 sustulit, aequatam mentae tersere virentes.
 Ponitur hic bicolor sinceræ baca Minervæ
 conditaque in liquida corna autumnalia faece
 intibaque et radix et lactis massa coacti
 ovaque non acri leviter versata favilla, 670
 omnia fictilibus. Post haec caelatus eodem
 sistitur argento crater fabricataque fago
 pocula, qua cava sunt, flaventibus inlita ceris.
 Parva mora est, epulasque foci misere calentes,
 nec longae rursus referuntur vina senectæ 675
 dantque locum mensis paulum seducta secundis.
 Hic nux, hic mixta est rugosis carica palmis
 prunaque et in patulis redolentia mala canistris
 et de purpureis conlectae vitibus uvæ.

663 – 679 hic – adverbiálne; **fictilibus** – Abl. inštrumentálny; **qua** – lokálny
 význam; **ceris** – básn. plurál; **foci** – básn. plurál; **misere** = *miserunt*; **nec longae ...**
vina senectæ = *et vina non longae senectæ*; **vina** – básn. plurál; **longae senectæ** –
 Gen. vlastnosti; **accessere** = *accesserunt*; **nec** = *et non*

Candidus in medio fавus est. Super omnia vultus 680
accessere boni nec iners pauperque voluntas.
Interea totiens haustum cratera repleti
sponte sua per seque vident succrescere vina:
attoniti novitate pavent manibusque supinis
concupiunt Baucisque preces timidusque Philemon 685
et veniam dapibus nullisque paratibus orant.
Unicus anser erat, minimae custodia villae:
quem dis hospitibus domini mactare parabant;
ille celer penna tardos aetate fatigat
eluditque diu tandemque est visus ad ipsos 690
confugisse deos: superi vetuere necari
„Di“ que „sumus, meritasque luet vicinia poenas
inpia“ dixerunt; „Vobis immunibus huius
esse mali dabitur; modo vestra relinquite tecta

680—694 cratera - Ak. gréckeho substantíva *crater*; **vina** - básn. plurál;
novitate - Abl. príčiny; **domini** - teda *Philemon* a *Baucis*; (**tardos**) **aetate** - Abl.
príčiny; **confugisse** = *confugere*; **vetuere** = *vetuerunt*; **necari** - erg. *eum*; **tecta** = *ca-*
sam, básn. plurál a synekdocha *pars pro toto*; **in ardua montis** = *in arduum montem*;
longo clivo - Abl. miesta k *ponere*

ac nostros comitate gradus et in ardua montis 695
 ite simul!“ parent ambo baculisque levati
 nituntur longo vestigia ponere clivo.
 Tantum aberant summo, quantum semel ire sagitta
 missa potest: flexere oculos et mersa palude
 cetera prospiciunt, tantum sua tecta manere, 700
 dumque ea mirantur, dum deflent fata suorum,
 illa vetus dominis etiam casa parva duobus
 vertitur in templum: furcas subiere columnae,
 stramina flavescent aurataque tecta videntur
 caelataeque fores adopertaque marmore tellus. 705

Talia tum placido Saturnius edidit ore:
 „Dicite, iuste senex et femina coniuge iusto
 digna, quid optetis.“ Cum Baucide pauca locutus
 iudicium superis aperit commune Philemon:
 „Esse sacerdotes delubraque vestra tueri 710
 poscimus, et quoniam concordēs egimus annos,
 auferat hora duos eadem, nec coniugis umquam
 busta meae videam, neu sim tumulandus ab illa.“
 Vota fides sequitur: templi tutela fuere,

695—714 summo – sc. *clivo*, Abl. odluky; **semel ... potest** – zorad': *sagitta semel missa ire potest*; **flexere** = *flexerunt*; **tecta** = *casam*, básn. plurál a synekdocha *pars pro toto*; **manere** – AcI v závislosti od *prospiciunt*; **subiere** = *subierunt*; **tecta** – básn. plurál, **Saturnius** = Jupiter, Saturnov syn, patronymikon; **delubra(que)** – básn. plurál; **busta** – básn. plurál; **vota** – básn. plurál; **tutela** – tzv. *abstractum pro concreto*; **fuere** = *fuērunt*; **data est** – erg. *eis*; **Philemona** – Ak. gréckeho substantíva *Philemon*; **Baucis** – erg. *conspexit* (v. 715)

donec vita data est; annis aevoque soluti 715
ante gradus sacros cum starent forte locique
narrarent casus, frondere Philemona Baucis,
Baucida conspexit senior frondere Philemon.
Iamque super geminos crescente cacumine vultus
mutua, dum licuit, reddebant dicta „vale“ que 720
„o coniunx“ dixere simul, simul abdita texit
ora frutex: ostendit adhuc Thyneïus illic
incola de gemino vicinos corpore truncos.

715—723 **Baucida** - Ak. gréckeho substantíva *Baucis*; **senior** = *senex*;
dixere = *dixerunt*; **abdita** - prolepticky; **Thyneïus ... incola** - hromadný singulár

10. KAPITOLA

METAMORPHOSES X, 1 — 85

ORFEUS A EURYDIKE

Inde per immensum croceo velatus amictu
aethera digreditur Ciconumque Hymenaeus ad oras
tendit et Orphea nequiquam voce vocatur.
Adfuit ille quidem, sed nec sollemnia verba
nec laetos vultus nec felix attulit omen. 5
Fax quoque, quam tenuit, lacrimoso stridula fumo
usque fuit nullosque invenit motibus ignes.
Exitus auspicio gravior: nam nupta per herbas
dum nova Naiadum turba comitata vagatur,
occidit in talum serpentis dente recepto. 10

Príbeh o Orfeovi a Eurydike predstavuje Orfea ako najlepšieho hudobníka a speváka, ktorý miloval svoju manželku Eurydiku. Ich manželské šťastie však netrvalo dlho. Keď raz Eurydika trhala lúčne kvety, stúpila na vretenicu. Orfeus na jej výkrik pribehol, ale jeho manželka bola už mŕtva. Rozhodol sa teda vstúpiť do podsvetia, aby svoju manželku dostal späť.

1—10 inde - rozumej z Kréty; **per immensum** - viaže sa na *aethera* (v. 2); **velatus** - viaže sa na *Hymeneus*; **Hymeneus** - Hymén, boh manželstva; **aethera** - Ak. gréc. subst. *aether*; **Ciconum(que)** - trácky kmeň; **Orphea (voce)** - adj. použité namiesto Gen. osoby, na ktorú sa daná vec vzťahuje; **voltus** = *vultus*, básn. plurál; **stridula ... fuit** = *stridit*; **exitus ... gravior** - erg. *erat*; **nam ... vagatur** - v poradí: *nam dum nova nupta, Naiadum turba comitata, per herbas vagatur*; **in ... recepto** - Abl. absolútny s kauzálnym významom

Quam satis ad superas postquam Rhodopeius auras
deflevit vates, ne non temptaret et umbras,
ad Styga Taenaria est ausus descendere porta
perque leves populos simulacraque functa sepulcro
Persephonen adiit inamoenaque regna tenentem
umbrarum dominum pulsisque ad carmina nervis

15

11—16 quam - vzťaž. spojenie, odvolanie sa na Eurydiku; **Rodopeius** ... **vates** = *Orpheus*; **ne non** - dvojité negácia, tzv. litotes; **Styga** - Ak. gréc. subst. *Styx*; **Taenaria ... porta** - Abl. inštrumentálny; **sepulcro** = *sepelitio*; **Persephonen** - Ak. gréc. subst. *Persephone* (lat. *Proserpina*); **adiit** - s akuzatívom; **regna** - básn. plurál; **umbrarum dominum** = *Pluto* (gr. *Hades*)

sic ait: „O positi sub terra numina mundi,
 in quem reccidimus, quicquid mortale creamur,
 si licet et falsi positis ambagibus oris
 vera loqui sinitis, non huc, ut opaca viderem 20
 Tartara, descendi, nec uti villosa colubris
 terna Medusaei vincirem guttura monstri:
 causa viae est coniunx, in quam calcata venenum
 vipera diffudit crescentesque abstulit annos.
 Posse pati volui nec me temptasse negabo: 25
 vicit Amor. Supera deus hic bene notus in ora est;
 an sit et hic, dubito: sed et hic tamen auguror esse,
 fama que si veteris non est mentita rapinae,
 vos quoque iunxit Amor. Per ego haec loca plena timoris,
 per Chaos hoc ingens vastique silentia regni, 30
 Eurydices, oro, properata retexite fata.

17—31 **o ... mundi** - v poradí: *o numina* (Pluto a Proserpina) *mundi sub terra positi*; **quidquid mortale** - podmetom ku *creamur*; **positis** = *depositis*; **uti** = *ut*; **colubris** - Abl. inštrumentálny; **in ... diffudit** - v poradí: *in quam vipera calcata venenum diffudit*; **crecsentes(que) annos** - prelož: mladické roky; **temptasse** = *temptavisse*; **an** = *num*; **hic, hic** = adverb., **esse** - erg. *eum notum*; **rapinae** - Gen. objektový; **silentia** - básn. plurál; **Eurydices** - Gen. gréc. subst. *Eurydice*

Omnia debemur vobis, paulumque morati
 serius aut citius sedem properamus ad unam.
 Tendimus huc omnes, haec est domus ultima, vosque
 35
 humani generis longissima regna tenetis.
 Haec quoque, cum iustos matura peregerit annos,
 iuris erit vestri: pro munere poscimus usum;
 quodsi fata negant veniam pro coniuge, certum est
 nolle redire mihi: leto gaudete duorum.“

Talia dicentem nervosque ad verba moventem
 40
 exsanguis flebant animae; nec Tantalus undam
 captavit refugam, stupuitque Ixionis orbis,
 nec carpserunt iecur volucres, urnisque vacarunt
 Belides, inque tuo sedisti, Sisyphus, saxo.
 Tunc primum lacrimis victarum carmine fama est
 45
 Eumenidum maduisse genas, nec regia coniunx
 sustinet oranti nec, qui regit ima, negare,
 Eurydicenque vocant: umbras erat illa recentes
 inter et incessit passu de vulnere tardo.

32—39 omnia - neutr. ako podmet k *debemur* (podobne ako *quidquid mortale*, v. 18); **humani generis** - Gen. objektový; **longissima regna** - básn. plurál; **haec** = sc. *Eurydice*; **iuris** - Gen. privlastňovaci; **pro coniuge** = *coniugi*, predl. spojenie bolo použité namiesto Dat. prospechového; **leto** - Abl. príčiny

40—49 carpserunt = *carpserunt*; **urnis** - Abl. odluky; **vacarunt** = *vacaverunt*; **Belides** - Nom. pl. gréc. subst. *Belid-ēs*; **primum** - adverb.; **carmine** - Abl. príčiny k *victarum*; **fama est** - prelož: šíri sa fáma; **nec ... negare** - v poradí: *nec regia coniunx* (sc. Proserpina) *nec (is), qui regit ima, sustinet oranti negare*; **Eurydicen** - Ak. gréc. subst. *Eurydice*; **umbras ... recentes inter** = *inter umbras recentes* (anastrofa)

Hanc simul et legem Rhodopeius accipit heros, 50
 ne flectat retro sua lumina, donec Avernas
 exierit valles; aut inrita dona futura.
 Carpitur adclivis per muta silentia trames,
 arduus, obscurus, caligine densus opaca,
 nec procul afuerunt telluris margine summae: 55
 Hic, ne deficeret, metuens avidusque videndi
 flexit amans oculos, et protinus illa relapsa est,
 bracchiaque intendens prendique et prendere certans
 nil nisi cedentis infelix arripit auras.
 Iamque iterum moriens non est de coniuge quicquam 60
 quæsta suo. (Quid enim nisi se quereretur amatam?)

50—61 **hanc ... legem ... accipit** = *hanc accipit legem* (tzv. zeugma); **ne ... valles** - v závislosti od *legem*; **dona** - básn. plurál; **futura** - erg. *esse*; **afuerunt** - metr. ā-fŭ-ě-runt; **summae** - predikatívne k *telluris*; **margine** - Abl. odluky v závislosti od *afuerunt*; **hic** - adverb.; **deficeret** - podmetom je *Eurydice*; **bracchiaque ... auras** - podmetom je *Orpheus*; **certans** = *studens*; **nil nisi** - prelož: len; **cedentis** = *cedentes*; **quid ... amatam** - v poradí: *quid enim quereretur nisi se amatam*; **quereretur** - konj. potenciálny pre minulosť; **se amatam** - erg. *esse*

Supremumque „vale,“ quod iam vix auribus ille
acciperet, dixit revolutaque rursus eodem est.
Non aliter stupuit gemina nece coniugis Orpheus,
quam tria qui timidus, medio portante catenas, 65
colla canis vidit, quem non pavor ante reliquit,
quam natura prior saxo per corpus oborto,
quique in se crimen traxit voluitque videri
Olenos esse nocens, tuque, o confisa figurae,
infelix Lethaea, tuae, iunctissima quondam 70
pectora, nunc lapides, quos umida sustinet Ide.

62—71 quod ... acciperet - vedl. veta vzťažná v zastúpení vedl. vety účin-
kovej; **acciperet** - konj. impf.; **eodem** - lokál. adverb.; **gemina nece** - Abl. príčiny;
quam ... vidit - v poradí: *quam (ille), qui timidus tria canis colla medio catenas por-
tante vidit*; **canis** - sc. *Cerberus*; **portante** - Abl. absolútny s modálnym významom;
quique ... nocens - v poradí: *et Olenos, qui crimen in se traxit voluitque nocens esse
videri*; **Olenos** - Nom. gr. subst., Olenos bol manželom Léty; **Lethaea** = Léto, lat.
Lato alebo Latona, bohyňa plodnosti, ktorá sa kruto pomstila Niobe, ktorá sa nad
ňu spupne vyvyšovala; **iunctissima ... lapides** - apozične k *Olenos a Lethaea*

Orantem frustra que iterum transire volentem
portitor arcuerat: septem tamen ille diebus
squalidus in ripa Cereris sine munere sedit;
cura dolorque animi lacrimaeque alimenta fuere. 75
Esse deos Erebi crudeles questus, in altam
se recipit Rhodopen pulsumque aquilonibus Haemum.
Tertius aequoreis inclusum Piscibus annum
finierat Titan, omnemque refugerat Orpheus
femineam Venerem, seu quod male cesserat illi, 80
sive fidem dederat; multas tamen ardor habebat
iungere se vati, multae doluere repulsae.

72—82 **orantem, volentem** - sc. *Orpheum*; **portitor** - sc. *Charon*; **squalidus** - predikatívne; **in ripa** - erg. *fluminis*; **Cereris ... munere** - metonymicky - chlieb, Ceres je bohyňou poľnohospodárstva; **fuere** = *fuere*

11. KAPITOLA

METAMORPHOSES X, 243 — 297

PYGMALION

Quas quia Pygmalion aevum per crimen agentis
viderat, offensus vitiis, quae plurima menti
femineae natura dedit, sine coniuge caelebs

245

vivebat thalamique diu consorte carebat.
Interea niveum mira feliciter arte
sculpsit ebur formamque dedit, qua femina nasci
nulla potest, operisque sui concepit amorem.

Cyperský kráľ Pygmalion sa dlhú dobu stránil kontaktu so ženami a žil ako panic. Zamiloval sa však do sochy, ktorú podľa jednej z verzií tohto príbehu sám vytvoril zo slonoviny. Na sviatok bohyně Venuše ju prichádza Pygmalion prosiť, a hoci prosbu ani nevyriekne, Venuša vediac o Pygmalionových vnútorných pohnútkach sochu oživila. Zrodila sa tak Galatea a stala sa jeho manželkou. Spoločne splodili dcéru Pafos, podľa ktorej bol pomenovaný ostrov. Ovidius v tejto pasáži znamenito opisuje ľudské vnútro sužované neuspokojenou túžbou.

243—249 quas - v relatívnom význame; **aevum** = *vitam*; **vitiis** - Abl. príčiny; **plurima** - predikatívne; **consorte** - substant.; **qua** - prelož: ako, Abl. vzťahu v súvislosti s *forma*; **operis(que) sui** - Gen. predmetový; **concepit amorem** - prelož: zamiloval sa

Virginis est verae facies, quam vivere credas,	250
et, si non obstet reverentia, velle moveri:	
ars adeo latet arte sua. Miratur et haurit	
pectore Pygmalion simulati corporis ignes.	
Saepe manus operi temptantes admovet, an sit	
corpus an illud ebur, nec adhuc ebur esse fatetur.	255

250—255 quam ... moveri - AcI vo vedľajšej vete vzťažnej v závislosti od *credas*; **credas** - konj. potenciálny; **arte sua** - Abl. príčiny; **pectore** = *in pectore*, básnický Abl. miesta; **simulati corporis** - Gen. predmetový k *ignes*; **operi** - Dat. na vyjadrenie prísl. určenia; **temptantes** - part. prézenta aktíva tu v účelovom význame; **an ... an** = *utrum ... an* (básn.); **illud** - sc. *opus*

Oscula dat redditque putat loquiturque tenetque
et credit tactis digitos insidere membris
et metuit, pressos veniat ne livor in artus,
et modo blanditias adhibet, modo grata puellis
munera fert illi conchas teretesque lapillos 260
et parvas volucres et flores mille colorum
liliaque pictasque pilas et ab arbore lapsas
Heliadum lacrimas; ornat quoque vestibus artus,
dat digitis gemmas, dat longa monilia collo,
aure leves bacae, redimicula pectore pendent: 265
cuncta decent; nec nuda minus formosa videtur.
Conlocat hanc stratis concha Sidonide tinctis
adpellatque tori sociam adclinataque colla
mollibus in plumis, tamquam sensura, reponit.
Festa dies Veneris tota celeberrima Cypro 270
venerat, et pandis inductae cornibus aurum
concliderant ictae nivea cervice iuvencae,
turaque fumabant, cum munere functus ad aras
constitit et timide: „Si, di, dare cuncta potestis,
sit coniunx, opto,“ non ausus „eburnea virgo“ 275
dicere, Pygmalion „similis mea,“ dixit „eburnae.“

256—269 **reddit(que)** – sc. *oscula*; **insidere** – vo význame zapôsobit; **grata** ... **munera** – predikatívne; (**mille**) **colorum** – Gen. kvality; **liliaque** – metr. *li-li-a-quē* (epický štýl); **aure, pectore** = *ex aure, ex pectore* v závislosti od *pendent*; **nec** ... **videtur** – v poradí: *nec minus formosa* (erg. *esse*) *nuda videtur*; **stratis** ... **tinctis** = *in stratis tinctis*, Abl. miesta; **concha Sidonide** – Abl. inštrumentálny k *tinctis*; **adpellat(que)** – erg. *eam*; **adclinata(que) colla** – básnický plurál; **tamquam sensura** – v spojitosti s *colla*, vo význame vedľajšej vety prirovnávacej

270—276 **dies** – tu femininum; **tota** ... **Cypro** – Abl. miesta; (**inductae**) ... **aurum** – básn. akuzatív vzťahu (*acusativus Graecus*); **cum** – *cum inversum*; **munere functus** – podmetom je Pygmalion (v. 276)

Sensit, ut ipsa suis aderat Venus aurea festis,
vota quid illa velint et, amici numinis omen,
flamma ter accensa est apicemque per aera duxit. 280
Ut rediit, simulacra suae petit ille puellae
incumbensque toro dedit oscula: visa tepere est;
admovet os iterum, manibus quoque pectora temptat:
temptatum mollescit ebur positoque rigore
subsedit digitis ceditque, ut Hymettia sole
cera remollescit tractataque pollice multas 285
flectitur in facies ipsoque fit utilis usu.
Dum stupet et dubie gaudet fallique veretur,
rursus amans rursusque manu sua vota retractat.
Corpus erat! Saliunt temptatae pollice venae.

277—282 eburnae – erg. *virginis*; **sensit** – podmetom je Venuša (v. 277);
ut – s vedľ. kauzálnym významom; **festis** – básn. plurál; **vota ... velint** – nepriama
otázka v závislosti od *sensit*; **velint** = *vellent* (básn. voľnejšie kladenie časov); **ami-**
ci ... omen – apozične k v. 279; **amici** – Adj.; **aëra** – Ak. gréc. substantíva *aër*

283—289 rediit – podmetom je *ille*; **simulacra** – básn. plurál; **ipso(que)** –
prelož: len; **stupet** – podmetom je *amans* (v. 288); **falli(que) veretur** – inf.
nahrádza zvyčajnú konštrukciu *ne* + konjunktív vo vedľ. vetách obavných; **amans** –
substantívne; **vota** – básn. plurál; **temptatae ... venae** – prelož: pulzujúce žily

Tum vero Paphius plenissima concipit heros 290
 verba, quibus Veneri grates agat, oraque tandem
 ore suo non falsa premit, dataque oscula virgo
 sensit et erubuit timidumque ad lumina lumen
 attollens pariter cum caelo vidit amantem.
 Coniugio, quod fecit, adest dea, iamque coactis 295
 cornibus in plenum noviens lunaribus orbem
 illa Paphon genuit, de qua tenet insula nomen.

290—297 Paphius ... heros = Pygmalion, nazývaný podľa mesta Paphos na Cypre; **quibus ... agat** - vedľ. vzťažná veta v zastúpení vedľ. vety účinkovej; **ora(que)** - básn. plurál; **non falsa** - *non* vo význame „už nie“; **lumen** - vo význame „zrak“; **fecit** - podmetom je *dea* (v. 295); **Paphon** - Ak. gréc. substantíva *Paphos* (lat. *Paphus*); **tenet** = *habet* (porovnaj špan. *tenér* - mať)

12. KAPITOLA

METAMORPHOSES XV, 176 — 236

PYTAGOROVO UČENIE O STÁLEJ ZMENE

‘Et quoniam magno feror aequore plenaque ventis
vela dedi: nihil est toto, quod perstet, in orbe.
Cuncta fluunt, omnisque vagans formatur imago;
ipsa quoque adsiduo labuntur tempora motu,
non secus ac flumen; neque enim consistere flumen 180
nec levis hora potest: sed ut unda inpellitur unda
urgeturque prior veniente urgetque priorem,
tempora sic fugiunt pariter pariterque sequuntur
et nova sunt semper; nam quod fuit ante, relictum est,
fitque, quod haut fuerat, momentaque cuncta novantur. 185

Numa sa vraj odobral, ako hovorí Ovidius, do Krotonu, aby si tu vypočul náuku slávneho matematika, prírodovedca, filozofa a znalca hudby Pythagora. Pythagoras žil v 6. stor. pr. Kr. a pochádzal z ostrova Samos. Potom ako sa v jeho vlasti ujal vlády tyran Polykrates s bratmi, odišiel Pythagoras do juhoitalského Krotonu.

176—185 cuncta fluunt - gréc. πάντα ῥεῖ, Herakleitova náuka, ktorú prezali neskorší Pythagorovi stúpenci prostredníctvom stoikov; **imago** - vo význame zjav, vonkajšia podoba, v protiklade k vlastnej, skutočnej podobe; **vagans** - doplnkovo, ale vyjadruje hlavnú myšlienku, prelož: mení sa, je premenlivý (t. j. všetky predmety berú na seba pomínutelnú podobu); **ipsa tempora** - naproti tomu, čo sa v čase deje; **levis** - prelož: prchavá; **eadem - relictum est** - prelož: je za nami, je preč; **momenta cuncta novantur** - t. j. každý okamžik je novým okamžikom

Cernis et emensas in lucem tendere noctes,
et iubar hoc nitidum nigrae succedere nocti;
nec color est idem caelo, cum lassa quiete
cuncta iacent media cumque albo Lucifer exit
clarus equo rursusque alius, cum praevia lucis
tradendum Phoebo Pallantias inficit orbem. 190

Ipse dei clipeus, terra cum tollitur ima,
mane rubet, terraque rubet cum conditur ima,
candidus in summo est, melior natura quod illic
aetheris est terraeque procul contagia fugit. 195

Nec par aut eadem nocturnae forma Dianae
esse potest umquam semperque hodierna sequente,
si crescit, minor est, maior, si contrahit orbem.

186—191 emensae - erg. part. perf. pas. od *emetior*; **albo ... equo** - podobne ako Slnku a Mesiacu, aj Luciferovi dávali básnici niekedy kone a voz; **Lucifer** - hviezda Zornica, ktorá uzatvára hviezdny voj, keď odchádza z neba, tzn. žiari najdlhšie; **Phoebo** - Foibos, Apolónov prívlastok; **Pallantias** = *Pallantis*, Palantovna = Aurora, ktorá bola podľa báje Hyperionovou dcérou, meton.: deň

192—198 terra imma - prelož: o kraji zeme; **in summo** - t. j. na vrchole dráhy; **melior** = *purior*; **nocturnae Dianae** = *Lunae*; **minor sequente** - Abl. prirovnávací; **v. 197/198** zoraď *et semper hodierna (forma) est minor sequente*; **sequente** - Abl. porovnávací

Quid? Non in species succedere quattuor annum adspicis, aetatis peragentem imitamina nostrae?	200
Nam tener et lactens puerique simillimus aeo vere novo est: tunc herba recens et roboris expers turget et insolida est et spe delectat agrestes; omnia tunc florent, florumque coloribus almus ludit ager, neque adhuc virtus in frondibus ulla est.	205
Transit in aestatem post ver robustior annus fitque valens iuvenis: neque enim robustior aetas ulla nec uberius, nec quae magis ardeat, ulla est. Excipit autumnus, posito fervore iuventae maturus mitisque inter iuvenemque senemque temperie medius, sparsus quoque tempora canis. Inde senilis hiems tremulo venit horrida passu, aut spoliata suos, aut, quos habet, alba capillos.	210

199—205 Quid? – touto otázkou zvykne Ovidius uvádzať nové príklady, t. j. a ďalej; **adspicis** = *vides*; **imitamina** = *imitatantem*; **nam ... est** – podmetom je *annus*; **lactens** – básnické vyjadrenie o roku, keďže na jar všetko saje šťavu zo zeme; **coloribus (ludit)** – Abl. inštrumentálny

206—213 neque ... est – v poradí: *neque enim ulla aetas robustior (est) nec uberius nec ulla est (aetas), quae magis ardeat*; **ardeat** – konj. prézenta vo vedľajšej vete vzťažnej konzekutívnej; **posito** = *deposito*; **temperie** – Abl. vzťahu; (**sparsus**) ... **tempora** – Akuz. vzťahu (*accusativus Graecus*); **quoque** – prelož: už; **canis** – Adj., sc. *capillos*; (**spoliata, alba**) **suos ... capillos** – *accusativus Graecus*; **quos habet** – vzťahuje sa na *capillos*

Nostra quoque ipsorum semper requieque sine ulla
 corpora vertuntur, nec quod fuimusve sumusve, 215
 cras erimus; fuit illa dies, qua semina tantum
 spesque hominum primae matris latitavimus alvo:
 artifices natura manus admovit et angi
 corpora visceribus distentae condita matris
 noluit eque domo vacuas emisit in auras. 220

214—220 **ipsorum** - Gen. privlastňovací; **dies** - tu feminínium; **semi-
 na ... primae matris** - predikativne; **hominum** - Gen. predmetový; **matris** - metr.
 2. slabika predĺžená *mat-rīs*; **alvo** = *in alvo*, Abl. miesta (básn.); **visceribus** = *in
 visceribus*, Abl. miesta (básn.)

Editus in lucem iacuit sine viribus infans;
 mox quadrupes rituque tulit sua membra ferarum,
 paulatimque tremens et nondum poplite firmo
 constitit adiutis aliquo conamine nervis.
 Inde valens veloxque fuit spatiumque iuventae 225
 transit et emeritis mediis quoque temporis annis
 labitur occiduae per iter declive senectae.
 Subruit haec aevi demoliturque prioris
 robora: fletque Milon senior, cum spectat inanes
 illos, qui fuerant solidorum mole tororum 230
 Herculeis similes, fluidos pendere lacertos;
 flet quoque, ut in speculo rugas adspexit aniles,
 Tyndaris et secum, cur sit bis rapta, requirit.
 tempus edax rerum, tuque, invidiosa vetustas,
 omnia destruitis vitiataque dentibus aevi 235
 paulatim lenta consumitis omnia morte!

221—236 **sine viribus** - bližšia spojitosť s *infans*; **quadrupes** - predikatívne;
ritu(que) - prelož: „v štýle“; **subruit ... robora** - v poradí: *haec (sc. senecta) subruit
 demoliturque robora aevi prioris*; **senior** = *senex*; **spectat** = *videt*, od tohto slovesa sa
 následne odvíja Acl; **inanes ... lacertos** - v poradí: *inanes lacertos illos, qui mole tororum
 Herculeis similes fuerant, fluidos pendere*; **mole** - Abl. vzťahu; **Herculeis** - sc. *lacertis*;
similes - apostrof. k *lacertos*; **adspexit** = *vidit*; **Tyndaris** - gréc. patronymikon,
 narážka na Helenu, dcéru spartského kráľa Tyndarea; **tempus ... vetustas** - Vok.;
 (*edax rerum* - Gen. objektový

Haec quoque non perstant, quae nos elementa vocamus,
 quasque vices peragant, animos adhibete: docebo.

Quattuor aeternus genitalia corpora mundus
 continet; ex illis duo sunt onerosa suoque 240
 pondere in inferius, tellus atque unda, feruntur,
 et totidem gravitate carent nulloque premente
 alta petunt, aer atque aere purior ignis.

Quae quamquam spatio distent, tamen omnia fiunt
 ex ipsis et in ipsa cadunt: resolutaque tellus 245
 in liquidas rarescit aquas, tenuatus in auras
 aeraque umor abit, dempto quoque pondere rursus
 in superos aer tenuissimus emicat ignes;
 inde retro redeunt, idemque retexitur ordo.

Ignis enim densum spissatus in aera transit, 250
 Hic in aquas, tellus glomerata cogitur unda.

237—251 elementa - základné štyri prvky (živly): zem, voda, vzduch, oheň, z ktorých vznikol svet podľa Empedoklovho učenia; namiesto ohňa býva uvádzaný éter; **distent** - konj. prés. vo vedľ. vete prípusťkovej

Nec species sua cuique manet, rerumque novatrix
 ex aliis alias reparat natura figuras:
 nec perit in toto quicquam, mihi credite, mundo,
 sed variat faciemque novat, nascique vocatur 255
 incipere esse aliud, quam quod fuit ante, morique
 desinere illud idem. Cum sint huc forsitan illa,
 haec translata illuc, summa tamen omnia constant.
 Nil equidem durare diu sub imagine eadem
 crediderim: sic ad ferrum venistis ab auro, 260
 saecula, sic totiens versa est fortuna locorum.

252—261 cuique - erg. *figurae*; **novatrix** - apostrof. k *natura* (v. 253); **vari-
 riati ... novat** - podmetom je *quicquam* (v. 254), predmetom k obom slovesám je *fa-
 ciem*; **vocatur** - v neosobnom význame; **nasci(que) ... mori(que)** - podmet k *vo-
 catur*; **desinere ... idem** - erg. *esse*; **cum** - *cum concessivum*; **summa** - Abl. vzťahu;
crediderim - potenciálny konjunktív pre prítomnosť

METAMORPHOSES XV, 871 — 879

EPILÓG. BÁSNIK O SVOJOM DIELE

Iamque opus exegi, quod nec Iovis ira nec ignis
nec poterit ferrum nec edax abolere vetustas.
Cum volet, illa dies, quae nil nisi corporis huius
ius habet, incerti spatium mihi finiat aevi:
parte tamen meliore mei super alta perennis
astra ferar, nomenque erit indelebile nostrum,
quaque patet domitis Romana potentia terris,
ore legar populi, perque omnia saecula fama,
siquid habent veri vatum praesagia, vivam.

875

871—879 Iovis ira - t. j. blesk; **ferrum** - rozumej meč; **cum volet** - erg. *illa dies (cum temporale)*; **corporis huius (ius)** - Gen. predmetový; **finiat** - prípustkový konjunktív; **parte meliore** - Abl. inštrumentálny; **mei** - Gen. partitívny; **qua** - lokálne adverb. kam; **fama** - Abl. príčiny; **veri** - Gen. partitívny v závislosti od *siquid*

EDIČNÁ POZNÁMKA

Predkladaný učebný text ponúka študentom komentár vybraných pasáží z diela Premeny (*Metamorphoses*). Komentár je uvádzaný ku konkrétnym veršom v dolnej polovici strany, pričom percipient má k dispozícii aj latinský text prevzatý z Teubnerovho kritického vydania Ovidiových *Metamorfóz*. Výklad sa zameriava na gramatické, štylistické, ale aj metrické nuansy, pričom sledovaný výraz je uvádzaný vždy boldom. Ukážky sme vybrali na základe obsahu a ich dĺžka sa môže líšiť. Ide predovšetkým o známe mytologické príbehy, ktorých spracovanie u Ovidia vychádza, až na pár výnimiek, zo známych predlôh. Pre lepšiu orientáciu sú jednotlivé mýty označené názvom.

Pri prepise antických mien, geografických lokalít a pri menách bohov a mytologických postáv sme vychádzali predovšetkým z ustálených podôb v slovenskom jazyku, pričom na viacerých miestach uvádzame pre lepšiu orientáciu čitateľa grécky aj rímsky ekvivalent. Vzhľadom na rozkolísanosť transkripcie antických mien a názvov v slovenskom prostredí priznávame pri prepise istú nejednotnosť, ktorá však nie je na úkor zrozumiteľnosti.

PRAMENE:

Ovidius, Naso Publius: *Metamorphoses*. (Bibliotheca Scriptorum Graecorum et Romanorum Teubneriana) (Latin Edition). Lipsiae: In aedibus B. G. Teubneri, 1905.

Die Metamorphosen des P. Ovidius Naso. Erster Band. Erklärt Moriz Haupt. Berlin: Weidmannsche Buchhandlung, 1885.

PREKLADY:

Ovidius, Naso Publius: *Lieky proti láske*. Prel. Vojtech Mihálik a Viera Bunčáková. Bratislava: 1964.

Ovidius, Naso Publius: *Listy heroin*. Prel. Ignác Šafár. Bratislava: 1961.

Ovidius, Naso Publius: *Metamorfózy I—VIII*. Martin: Thetis, 2012.

Ovidius, Naso Publius: *Metamorfózy IX—XV*. Martin: Thetis, 2012.

Ovidius, Naso Publius: *Proměny*. Prel. Ferdinand Stiebitz. Praha: Odeon, 1967.

Ovidius, Naso Publius: *Proměny*. Prel. Ferdinand Stiebitz. Praha: Jan Laichter, 1935.

ODPORÚČANÁ LITERATÚRA:

Andoková, Marcela – Babic, Marek – Eliášová Buzássyová, Ludmila – Rošková, Daniela – Valachovič, Pavol: *Bežný život starých Rimanov*. Bratislava: Vydavateľstvo IRIS, 2020.

Brant, Jan – Ryba, Bohumil: *P. Ovidius Naso. Výbor z básní. II. díl. Poznámky*.

Canfora, Luciano: *Dějiny římské literatury*. Praha: KLP, 2001.

Divjak, Johannes – Ratkowitsch, Christine: *Ovid. Auswahl. Kommentarband*. München: 1988.

Gibbs, W. Raymond (ed.): *The Cambridge Handbook of Metaphor and Thought*. Cambridge: Cambridge University Press, 2008.

Karabová, Katarína: *Dejiny rímskej literatúry*. Trnava: Filozofická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave, 2015.

Lowe, Dunstan: *Personification Allegory in the Aeneid and Ovid's Metamorphoses*. Leiden – Boston: Brill, 2008.

Okál, Miloslav: *Antická metrika a prekladanie gréckej a latinskej poézie do slovenčiny*. Bratislava: Slovenský spisovateľ, 1990.

Pavlock, Barbara: *Image of the Poet in Ovid's Metamorphoses*. Wisconsin: The University of Wisconsin Press, 2009.

Šubrt, Jiří: *Římská literatura*. Praha: OIKOYMENH, 2005.

